

ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНИЙ РОЗДІЛ

Ів. Момот

ЛІТЕРАТУРНИЙ КОМСОМОЛ

Земля рясніє Чумаками,
Михайличенками росте
І гарту полум'ям цвіте...

Вас. Еллан

Заголовок цій статті ми даємо навмисне традиційний, але не шаблонний і не раптом надуманий, а цілком природний і своєчасний, що має своєрідне історичне значіння, яке зараз спритні представники від „академічних“ і „неокласичних“ угруповань намагаються заплямувати, яко вишукане—літературну „секту“ огорожену комсомолом.

Справді: в загостреній літературній дискусії, що точилася і зараз ще не вгамувалася поміж „Плугом“ та „Гартом“ (раніше, й зараз „Вапліте“), висувалися не лише моменти боротьби за письменницьку кваліфікацію), за одсіч всяким „графоманам“ „смердипупенкам“, „єнкам“ і т. инш., але й боротьба за „молоду молодь“, фактично за літературний комсомол, що на протязі свого перебування в існуючих письменницьких організаціях, виріс в найактивніший, надійний резерв молоді пролетарської літературної фаланги.

Боротьба неминуче викликала цілу низку ідеологічних та організаційних загострень між літературним молодняком та існуючими письменницькими організаціями. І коли літературний комсомол цілою групою демонстрував свій вихід з „Гарту“, коли невеличка частина відсіялась од „Плугу“ і вступила до „Вапліте“,—то це не лише факти виховавчо—ідеологічної неспроможности керовництва цих організацій молодими комсомольськими письменниками, але й факти (особливо що до „Вапліте“) використання цього молодняка для захисту своїх ідеологічних засад.

„Плуг“, наприклад, як засіб паралізувати вибух відокремлення комсомольської частини, весь час доказував це „партійним обов'язком“ виховувати й керувати отими Товстоносами та Биковцями й утворив навіть спеціальні комсомольські секції, що, правда, п'ятим колесом були в загальній плужанській гарбі. Повторюю за влучним висловом т. Коряка— „кожен хоче мати власних, хатніх, свійських (вибачте) комсомольців“. І в боротьбі за цю молоду творчу фалангу не шкодують навіть самих гострих і сміливих (часом навіть безглуздих) нападів, аби лише розпоршити цю молоду літературну генерацію, що несе в собі нові мотиви, нові настрої, вливаючись свіжим потоком в сьогоднішню напружену атмосферу після—жовтневої літератури, яка вже чималою своєю частиною замикається в коло особистих переживань і упадочних настроїв.

Літературний комсомол, що формувався в сильний і здоровий письменницький колектив, на протязі кількох років, проробивши величезну політичну й культурну роботу для партії та комсомолу і не знайшовши собі до останнього часу ні жодних заперечень, що до свого існування й дальшого творчого зросту—зараз об'являється нашими „ширими друзями“, як незаконна літературна генерація. Його таки час-од-часу глядять проти шерсти „неокласичним“ гребінцем і першу видану збірку

творів розглядають з авторитетною пересторогою в комсомольській „вужкості“, „спеціальності“, „тематичній обмеженості“, „агітці“ і т. инш.

Що ж до самого терміну „комсомольський письменник“—ставляться не як до представника молоді письменницької фаланги, а переважно обвинувачують його в „кастовості“, в „цеховщині“ та інших грішках гуртківщини, замкнутости, мовляв, в межах комсомолу.

— Що значить комсомольська художня література? Хто її творить? Не було її й не буде,—стверджують самозакохані фахівці від літератури, перетягуючи разом з тим окремих її „незаконних“ представників у свої письменницькі угруповання.

Отже й хочеться знову розібрать (це не по нутру багатьом) питання комсомольської художньої літератури, що міцно зв'язане з загальним піднесенням і зростом пролетарського мистецтва.

Що ми розуміємо під терміном комсомольська художня література?

Це є частка загального фронту пролетарської літератури. Комсомол це плодюча база, відкіля будуть поступово виходити нові пролетарські й революційно-селянські письменники. Отже літературний молодняк має свої природні творчі особливості, бо він виховався в лавах комсомолу і з цього прикорня прийшов в літературу, відбиваючи в своїх творах комсомол, життя та побут робітничо-селянської молоді.

І на нашу думку немає якоїсь особливої різниці поміж комсомольською й загально-пролетарською художньою літературою. Вона має лише свої творчі особливості й шляхи, що можна хоч би навести таким порівнянням і співвідношенням, як поміж загально-пролетарським і юнацьким рухом. І перший, і другий мають цілком спільне завдання, мають свою кінцеву мету, вони єдині по своїх програмових положеннях.

До того й сам термін комсомольська художня література, ми розуміємо, як умовну ознаку творчого етапу молодого письменника і зовсім задарма здійсмати зараз гвалт (а особливо тим, хто так турбується за долю української літератури) про те, що комсомол хоче мати свою літературу за спілковим штампом, з цеховим устремлінням і задарма вкладати сюди „логічні“ висновки про „піонерську“, „жіночу“ й иншу літературу по полу чи по зросту.

Комсомольським письменником і поетом являється той, хто в своїх художніх творах відображає комсомол, його роботу, а поруч і життя та побут всієї робітничо-селянської молоді, хто допомагає своїм творчим матеріалом зростові й вихованню широких лав комсомолі, хто є сам її членом.

Але це зовсім не значить, що молодий письменник повинен „комсомолити“ перманентно до найвищого апогею своєї творчої сили. Вкласти таке поняття в творчі шляхи літературного комсомолу,—значить примітивізувати, знижувати художні цінності його продукції. Комсомольський письменник не більш, як етап у творчості молодого пролетарського художника.

Кожний письменник (а сучасно-літературний комсомол в цілому) проходить роки учеництва, наслідування, поступового оволодіння всім формальним і соціальним багажом величезної спадщини попередників. Скоро, чи пізно з цього колективу вийдуть товариші, що стануть твердо на ґрунт дорослої пролетарської літератури. Треба лише утворити таку атмосферу для комсомольського письменника, щоб його творчий ріст проходив поступово, природно, наближуючись до вищого, художнього майстерства. Не дарма ж К. Довгань попереджав О. Донченка, що останній „повинен поволі зростати, не кваплячись і не пробуючи скакати вище голови“.

Не можна zarazом декретувати теми молодому письменнику. Хай пише про те, що для нього знайоме, рідніше, де він не звузює своїх творчих можливостей.

Робота комсомолу, життя й побут молоді,—це не лише матеріал для спостереження, але це його сім'я, оточення й загальна радість чи сум, що зможе він правдиво відобразити у творіві своїм художнім відчуттям. Це не значить, що комсомольський письменник держить монополію на теми про комсомол. Про комсомол писали й пишуть і дорослі письменники, (правда не завжди вдало), — пишуть і молоді автори, що виховуються поза комсомолом.

Ми будемо вітати кожен новий твір, коли він стане за прекрасну виховну зброю для молоді, запалюючи її емоції класовою боротьбою, готуватиме нашій епосі нових, культурних людей.

Але все ж таки ми гадаємо, що писати про Америку далеко доцільніше, коли в ній сам побуваєш,—хоч де-хто робить і навпаки.

— Так, дозвольте,—загаласують гарячі літературщики. З ваших тверджень логічно можна доводити потребу якоїсь окремої і комсомольської критики?

— Так, безумовно, вона вибруньковується, повинна бути, як молода потенційна сила загальної шерехи марксіської критики, бо її пише не „молодой человек от литературы“ а знов таки—комсомолец. Це все-ж таки величенька ріжниця. Разом з тим нам потрібна марксіська критика (не по рецептах академічної люшні О. Слісаренка) яка б забезпечила уважну товариську підтримку молодого письменника, а zarazом дала можливість правильному зростові всієї комсомольської художньої літератури.

Ми вказуємо, як на назадництво, як на закорузлість і мертвечину на той факт в роботі нашої отієї „об'єктивної“ критики, що замовчує затирає, а то навіть і знищує кожного початкуючого комсомольського письменника. Творче самовдосконалення й ріст цієї літературної молоді проходить мимо нашої критики.

Нас просто дивують оті напади з боку „об'єктивної“ критики, яка обов'язково квапиться відзначити кожного комсомольця-письменника його „тематичною спеціальністю“, „звуженим“ творчим розмахом. Найяскравішим прикладом такої критичної аналізи є високодумна плутанина М. Доленга про Пав. Усенка, подана в його статті „Соціальні мотиви сучасної поезії“ (КІП № 38). Він пише: „особливої уваги набирає збірка „КСМ“ Павла Усенка, де нео-селянські виробничі мотиви чергуються з пролетарськими“. Але ось далі—дипломатичний відступ і пересторога: „проте його завдання, звужено комсомольською межою і літературною спеціальністю“.

А, як зразок цієї межі, автор наводить такий уривок з Усенкової поезії:

Всього навсього два віршики,
А в голові стратегують поеми—
Я не сам, з тобою, ячійко, викрешем
Мислі і літери, й теми...

Зовсім не влучно і задарма за ці єдині два рядки пришивати Усенкові ярличок „спеціальности“, коли розуміти лише про це натяк М. Доленга. Але спробуємо спинитися на цьому більше.

Справді, цікаво. Творчість сучасного письменника—це соціальний заказ нашої епохи. Чим активніше він звязаний з отими буднями героїчної будівлі й боротьби за нове суспільство, чим сильніше запалює своє емоціонально-творче чуття, тим правдивіше й ширіше він відображає його на своєму художньому тлі.

Це не значить, що треба подавати свій твір під густими ідеологічно витриманими фарбами. Читач уже розбирається де ідеологія вже над міру хвальлива й перебільшена.

Але що поганого й шкідливого для Усенка, коли він знаходить сміливість заявити свою емоціональну співгучність з комсомолом? Це цілком щиро:

Я не сам, з тобою, ячейко, викрешем

Мислі і літери й теми.

Врешті Усенко, яко поет молоді нам і цінний тим, що його поезія згучить щиро, безпосередньо й ненадуманно.

Коли б він увійшов в строго індивідуальні рямці своєї лірики й завітав би своїми образами на дев'яті небеса „загальнолюдської“ естетичности, то зарані можна попередити його долю.

Він перетворився-б на сентиментального, мінорного інтелігента, як і десятки подібних, що зараз час од часу скиглять по часописах.

Навіть шкідливо, не припустимо-б було підтримувати одрив молодого письменника від його рідного виховавчого колективу. Для де-кого з дорослих письменників може справді набридають оті комсомольські мажорні мотиви, бо їхнє творче горіння давно розвіялось і розгубилось на пройденому письменницькому шляху, що в творах підбадьорюється лише низкою суто-формальних вправ.

Інша справа, що до підростаючої генерації літературного молодняка й особливо його читачів, робітниче-селянської молоді. Підрастає ціле покоління людей, що не нюхали ні пороху ні диму революційної боротьби, що буде виховуватися в густій атмосфері класових протиріч.

На яких зразках ми повинні виховувати його і зберігати весь запас юнацької сили й енергії до нових боїв?

Скажуть: на золотих сторінках історії партії, та комсомолу,—вірно, але цього замало. Треба не лише переконати, але й емоціонально зворушити людину, а це в першу чергу через художній твір, що повинен в самих найрізноманітніших варіаціях відобразити революцію, боротьбу комсомолу, передати ввесь велетенський розмах нашого будівництва.

І коли зараз комсомолец письменник, наляканий нападами в „кастовості“, „деховщині“, „агітці“, „вузькості“, з боязливстю влітає в свою творчість слова комсомол, передає все це в ліричних уривках, односторінкових оповіданнях—то це просто величезна й неприпустима помилка, нерозуміння сьгоднішнього й майбутнього читача.

Відмежовуватися від комсомольської тематики нічого. Навпаки, ми дуже неглибоко оповідаєм читачеві про комсомол та його боротьбу.

У Росії А. Безименський написав „Комсомолію“ — цілу епопею про нашу молодь, що разом з партією проходила тернистий шлях революції, горожанської війни. Цей твір знає кожний активний комсомолец, кожен молодий громадський робітник, бо це ілюстрований додаток до історії нашої спілки, що надалі з більшим зацікавленням буде прочитуватися новим поколінням. Ця тема відображена там в цілій низці прозаїчних творів літературного комсомолу.

А в нас на Україні?

Коли обминути кілька коротеньких оповідань, та нарисів горожанської війни, то можна з повною запорукою констатувати той факт, що ця знаменна доба в житті революційної молоді не знайшла собі чулого й глибокого художника.

Отже говорити зараз про „вузькість“, „тематичну обмеженість“—не є слушною і корисною для творчого самовдосконалення літературного молодняка справою.

Комсомол—не межа. Він лише соціальне тло, на якому молодий письменник розгортає кожную подію, наближуючись до широкого полотноща, до більшої спостережливості характерних фактів з життя робітничо-селянської молоді.

Для молодого письменника в першу чергу необхідна соціально-художня правда твору. Кращі зразки читає з великим задоволенням, як дорослий читач, так і комсомолец, навіть піонер, та врешті й кращі зразки творчості комсомольців-письменників (Пав. Усенко, О. Донченко, О. Кундзіч), хоч би, наприклад, ота „Передкомунська“, „Весняне“, „Пастушка“—можуть дати таку ж естетичну насолоду для кожного культурного читача, незалежно від його віку.

Безумовно, що творчий зріст того чи іншого автора, поступово наближить його й до широким тем і сюжетів. Але „краще менше та ліпше“. Літературний комсомол приніс мажор у післяжовтневу літературу і це вже є величезне досягнення.

Ще до „кастовости“ і „цеховщини“. Літературний комсомол є до певної міри культурним і політичним знаряддям всієї організації, всієї маси робітничо-селянської молоді. В своїй роботі він не знав фактів перетворюватись на „футлярних людей“.

Провадячи боротьбу з національною романтикою, організовуючи юнацьку пресу і юнкорівські лави—комсомольські письменники завжди тримали тісний звязок з широкою масою робітничо-селянської молоді, висуваючи з її лав журналістів, письменників, культурних діячів.

Нам можуть заперечити, що це, мовляв, робота керуючих органів нашої спілки. Де юре—це так, але де факто—провадив літературний комсомол.

Врешті комсомол масова організація, що виховує мільйони молодих робітників і селян і мертва вона була б, коли б не висунула з своїх лав талановитих письменників, що з цілком новим творчим матеріалом і мотивами будуть творити та зміцнювати фронт пролетарської літератури.

Ще під час першого з'їзду „Плуга“, 1924 р., газета „Червоний Юнак“ у статті „Літературний Комсомол“ так писала:

„Скоро поруч зі стомленими Сосюраами, з „мертвих встанцями“ Рильськими, поруч з сотнею тимчасових, та інших наших попутників та перепутників, поруч з крученими „Панфутами“ почуємо сильний і владний голос літературного комсомолу. Тільки в поетів часів повстань та боротьби (Чумак, Еллан, та інші) була безпосередність та щирість така, яку ми відчуваємо в цієї нової молоді“.

Ці рядки найкраще ілюструють ту ідеологічну позицію, ті історичні шляхи, в яких зростав, формувався, боровся за своє існування літературний комсомол, міцно тримаючи в собі художній і революційний вогонь своїх попередників, перших співців повстання й боротьби.

І коли зараз літературний молодняк має вже свій журнал і заклад першу цеглину нової творчої молодняцької літературної організації, то це є знов таки результат (неминучий крок), всього нами сказаного, що й привело до певних ідеологічних та організаційних висновків.

В тому ж числі „Червоного Юнака“ (за 1924 рік) писалось:

„Спілка селянських письменників „Плуг“ поки що монополізувала за собою всю українську комсомольську літературну молодь. Але вже й зараз повстає питання про організацію окремої комсомольської літературної групи, бо ні „Плуг“ ні „Гарт“, тим паче Київські «Аспанфуті», звичайно взяти на себе

ідеологічне, організаційне, та художнє керівництво комуністичною молоддю—не зможуть“.

Але процес зміцнення революційно-селянської літорганізації „Плуг“ потребував міцної товариської спайки комуністичних сил, бо вони фактично склали й до останнього часу основне ідеологічне й творче ядро „Плуга“, а до того ще й літературний комсомол мав невеличку групу.

Вихід її з „Плуга“ неминує роз'ятрити ідеологічне розходження і суперечки поміж двома організаціями („Плуг“ „Гарт“), а разом з тим, і розвал одної з двох. У всякому разі спроби до самостійного, організаційного оформлення літературного комсомолу зустрічала така ж доля, як і першу „Асоціацію молодих пролетарських письменників“ що заснувалась була в Харкові ще на початку 1922 року.

Тільки в листопаді цього року, разом з організацією літературно-художнього журналу „Молодняк“, про який весь час мріяв і писав літературний комсомол, повстало рішуче питання про цілковите історичне право на утворення літературної організації, яка б об'єднала основне ядро комуністичного літмолодняка, та яка-б разом з тим допомогла новим молодим творчим силам гуртуватися навколо неї.

Тим більше сьогоднішня літературна ситуація настирливо висуває перед літературним молодняком завдання боротьби за ідеологічну чистоту загального фронту пролетарської літератури; обстоювання в цій боротьбі тих положень, що їх висунула комуністична партія в своїх постановках про політику партії в галузі художньої літератури.

Як російська „Молода Гвардія“, що своєчасно згуртувала навколо себе комуністичну літературну молодь і дружньо зміцнювала підрастаючі кадри пролетарських письменників—так і „Молодняк“ повинен стати новим творчим загоном, надійною базою, відкіля поступово будуть висуватися нові пролетарські художники, твердим кроком прямуючи в дорослу літературу.

Ще 1922 року російська група комсомольських письменників „Молода Гвардія“ так висловлювала свої творчі ідеологічні позиції:

„Група КСМ, поетів і письменників—не літературна секта: ми не огорожуємо себе ніякими догмами і не втискуємо себе ні в які рямці. Ми—комсомольці. Ми працюємо, вчимося творити і творимо в гущі заводської та фабричної молоді. Ось що нас об'єднує і дає спайку нашим лавам, ось для чого ми кличемо вас звязатися з нами“.

Ми гадаємо, що в нашій літературній ситуації це цілком вірна ідеологічна установка для літературного комсомолу.

Необхідно лише змінити організаційні форми свого впливу на підрастаючий письменницький молодняк. „Молода Гвардія“ утворилася в найвідповідальніший і своєчасний момент, коли партія лише намащувала ґрунт для зміцнення свого культурного фронту, а з'окрема пролетарської художньої літератури.

В наших умовах, коли партія ставить питання про співробітництво по між мистецьким групами на загальному культурному фронті, ми повинні приваблювати до своїх лав кожного молодого письменника, незалежно від його позапартійности, аби лише він поділяв наші думки щодо справ пролетарської літератури.

Творчі шляхи літературного комсомолу різко окреслилися за останній рік. Скоро, чи ще далеко, але він мусить зайняти відповідну ділянку на ниві пролетарської літератури. Чи буде він третьою чи четвертою,

генерацією—це врешті не принципове питання, але той факт, що йому треба певсякчасно допомогати з боку партії й комсомолу, зостається найбільшим побажанням.

Ми гадаємо, що на сьогодні потрібна, як ніколи, суспільна увага й допомога з боку нашої комсомолії своєму літературному молоднякові.

Необхідно поставити комсомольського письменника в таке оточення, де б він міг почувати себе потрібним, цінним і корисним громадським робітником, від якого спілка чекає важливої й цінної культурно-виховавчої зброї—художньої літератури.

З другого боку чимала доля свого творчого зросту, зміцнення нової письменницької фаланги—лежить на самих комсомольцях-письменниках. Лише в боротьбі (і художньою продукцією й ідеологічною установкою) гострішають творчі леза, загартовується художня інтелектуальна сила.

Уперте вчення, оволодіння художнім майстерством кращих своїх попередників--буде запорукою дальшого буяння молодих творчих сил.

В силу цілком природних обставин українська комсомольська література не висунула ще своїх (ми віримо, що вони скоро прийдуть) пролетарських письменників, що оспівали б у своїх творах завод, пролетаріят, культурну силу виробничого міста, показали його у всьому велетенському відродженні, будівництві, показали паростки нового побуту.

Над нами ще й досі тяжить оте „плужанство“, панування сільських тем і образів. Ми ще й досі не навчилися глибоко спостерегати характерні риси нового життя, малюючи все це іноді плакатно, поверхово, надаючи своїм героям карамельности і шаблону („Червона хусточка“, „Кожанка“, „Кім“ і т. ин.).

Проходячи оцей шлях набування культурности, знання і творчої активності—літературний комсомол зостається не холодним спостерегачем великого культурного процесу, що розпочався вже в усіх ділянках нашого будівництва.

Творячи художню літературу для робітничо-селянської молоді, задовольняючи її культурні вимоги,—літературний комсомол буде одночасно твердо й рішуче захищати та зміцнювати загальний фронт пролетарської літератури, поповнюючи його, як своїми художніми надбаннями, так і кількосною силою.

ВАСИЛЬ БЛАКИТНИЙ

Той молот б'є, а серце стало,
Воно не б'ється з ним у такт
Але над траурним провалом
Горить осяяна мета.
Ідем за гробом тужним кроком
Сніжинки падають рясні.
Ти вмер, поете синьоокий,
Але живуть твої пісні.

В. Сосюра

Оце 4 грудня рік, як він умер. Цей альбом з газетними вирізками, що лежить перед мене, автографи-рукописи, листи і фотографії, матеріальні ознаки, спадщина небіжчика. Та коли перечитуєш, гортаючи картки альбому—непомітно думка звертається не до спогадів, а до сьогодні, до тих наших теперішніх культурних справ, суперечок, боротьби. Виходе ніби так, неначе він конспект накидав до нашого порядку денного і от ми його обговорюємо: хто за, хто проти!

Фашисти Донцови та Маланюки тоді ще не писали своїх маніфестів зоологічного звірячого націоналізму, не кидали гасла „рвати греблі“ й використовувати всі легальні можливості, щоб під виглядом тихесеньких та смиренсеньких щирих прихильників лінії партії й Радянської влади що до українізації, розжеврювати націоналістичні пристрасті, роздмухувати вогники національної ворожнечі проти „саботажників українізації“ то-що.

Але й тоді вже ясно було Блакитному, що вже неминуче: „Боротьба націоналізму з радянством на полі війни, дипломатії, загалом „чистої політики“—скінчилася повною поразкою націоналізму й єдине поле, на котрому він може взяти „реванш“, вирівнятися й порахуватися з радянством—є поле культурної роботи“.

Так починається стаття „На передових позиціях“.

Націоналістичне міщанство норowitz скерувати темну стихію, щоб залити, захльоснути революційні позиції. Два гасла, навзаєм ворожі, лунають:

—Українізувати все, аж до повітря!

—Комунізувати українство й українізацію!—

Це—логіка боротьби двох суспільних сил. Перші ознаки НЕП'и почув у творах молодого поета, в дрібниці, в незначній деталі добачив те, на що нині звернула увагу вже ціла партія.

Один молодий поет, галасливо-тарабанно й брутално, навмисне підбираючи вульгарні образи, лаяв буржуїв і непманів, але Блакитному вчулася нещирість, брак справжнього глибокого й щирого переконання й просто підозрілим „любов до жінки з ворожого табору“, до „культури“ отого ворожого нам табору, з її косметикою, штучністю, виплеканістю форми й повною порожнечою, що до змісту“. А далі написав ніби просто з приводу теперішньої полемки про Європу і культуру та неокласиків: „коли вчуємо, коли побачимо прекрасну форму, витонченість і вишуканість образів не пропорціональну глибині змісту—значить не все гаразд“.

Це була пересторога проти колування в „переживаннях“, проти істерики, тарабаніння і вишуканости форми, яка прикриває часто-густо гнилизну і залюблення в буржуазній культурі.

Революція створила нову цілком уяву про культуру й культурність. От, приміром, у столиці робітничо-селянської республіки збираються на

перший свій з'їзд селянські письменники. Блакитний пише про цих нових людей: „Ще до недавна з уявою про письменника, поета звязувався образ або такого собі облизаного паничика шляхетного прища, або кудлатої, босякуватого вигляду особи, або екзальтованої, істеричної панночки з закоченими вгору очима“.

А тут сидять звичайнісенькі собі селяни і інтелігенти, незаможники, комсомольці, комуністи, от як наче на якихось зборах сільради, то-що. І це такий „Парнас“! „Нічого специфічно-літературного, специфічно-мистецького“. Сказано-республіка про стих людей. Курдупельна українська буржуазія, каже далі Блакитний—намагалася „жити“ як у Європі“ по шинках, кав'ярнях в умовах богемсько-босяцького життя“. Ото їм залишалася єдина форма виявити свою суспільну енергію в умовах капіталістичного ладу, вони наймалися служити тому ладові, а потім шукали забуття „в безалаберному побуті літературної богемі“.

Ця богема вже тоді здавалася Блакитному опозиційною супроти культури простих людей. Вона й тоді, вчувалося йому, бубоніла десь по своїх закутках проти цих селянських з'їздів і робітничих поетів. Ніби казала:

„Страшна небезпека для надбань техніки літературної форми, небезпека для культурних здобутків від напівграмотних варварів із села та заводу“. Отак злували „знавці витончених літературних форм“.

Так воно й справді сталося. Зеров, підтриманий Хвильовим за мовчазною згодою „ваплітян“ нині паплюжить яко „неуцтво“ все, що не йде під їхню опіку, все те, що не можуть вони підбити собі під ноги. На це Блакитний як одрубав: „Ніякого кінця, лише початок. Початок буйного розцвіту літератури, звязаної тисячами ниток із прикорням життя, із широкими масами“.

Це була в його конечна потреба-йти до мас. Про це він писав не тільки статті; а й поезії Еллана закликали йти „на завод, в райони“. Та знав і те, що не всім його товаришам це буде до вподоби. Він добре знав, що є й такі, що хочуть зосередження на самому студіюванні форми (техніки, „фактури“) писання та освітлювання процесів, що відбуваються під впливом революції й НЕП'и в колах нашої інтелігенції. Не дурно-ж бо де-які критики з „кооперативною“ ідеологією чим-дуж і без усякої міри похваляють ті твори.. де на особистих інтимних переживаннях слабо офарблених в кольори „політичної тенденції“, або на найтоншому аналізові переживань (дуже часто занепадних і хорих) інтелігенції, зосереджено увагу авторів їх“.

Так воно й сталося. Вплив НЕП'и позначився невдовзі на таких „переживаннях“ інтелігенції, що наблизили письменників жовтневої літератури до старої, тричі клятої богемі. Це вони й справді загаласували проти „приниження“ творчості, а самі щільно підійшли до тих „прихильників жовтневої літератури“, які хіба що „за досконалу форму творів Хвильового, Сосюри, Тичини“...сяк так мирилися з літературним Жовтнем.

Супроти такого „примирення“ кидав Блакитний Ленінове гасло: „Геть літератів позапартійних! Геть літератів над-людей!“

Він ставляє руба питання пролетарського культурництва і його організації. Розуміючи цілу складність і небезпеку нашої дичавини, темряви мільонів селянства, неписьменности, хуліганства—побоювався одриву од мас занадто вже „європеїзованої“ і „перерафінованої“ культурної плівки, що закортіло їй безоглядного самовдосконалення й рівнення на Європу. Він, певна річ, не був проти вивчення в тієї Європи, але був проти того, щоб притьмом „еднатися“ з нею, роз'єднуючися з мільйоновою масою селянства й робітництва.

Тим то звернувся до тієї сили культурної, що тяглася з сел і фабрик до світла. Він вважав актуальною справою єднання активу жовтневої літератури з тими селькорами та робкорами. Було зроблено підготовчу працю: „Завершений період розторощування й викидання старого націоналістичного хуторянського письменництва та розпочато будову

нової, нашої літератури“. Як же-ж пак цю нову літературу будувати? І тут відповідь Блакитного чітка та ясна, що її не вивернути, як рукавичку, не перевернути зрадникам жовтневої літератури, тим, що почали скиглити та нарікати не розуміючи великого будівничого ентузіазму нашої буденної, чорної роботи. Блакитний-Еллан, носячи смерть у своїм хорім серці, будши свідомий того, що кожна мить може бути йому останньою-співав радісні, щиро-захватні гімни життю-боротьбі, Комуні. Він розумів, що не можна й не треба вимагати від письменника „офіційної“ радості, коли її нема йому в грудях. Нехай пише все, що хоче! Але:

„...Письменник пролетаріату не є несвідомим дзеркалом всього, що є серед робітництва та його суспільного оточення, він є свідомим

організатором думок і почувань читача й свідомість письменника, як організатора думок і почувань—отже організатора суспільства—виявляється у тому, **що** саме і **коли** він вважає потрібним друкувати“.

Не треба друкувати таке, що не додає нічого дужого й здорового, потрібного в нашу добу великого творчого напруження мільйонів мас, які здобувають собі перші умови вільного життя на оновленій революцією землі радянській. Він спостерігав кожний прояв самодіяльності мас і радісно його занотовував.

Ця стаття була в наборі, коли мені трапилася до рук тая книжка „Літературно-Наукового Вістника“ (10, жовтень 1926), де вміщено статтю Д. Донцова „Крок вперед“ (До „літературного“ спору). В цій статті є таке.

„В одній Харківській публікації, яка недавно що дійшла до Львова, читаємо: „Ви питаєте, яка Європа? Беріть яку хочете: „минулу, сучасну, буржуазно-пролетарську, вічну-мінливу“. Бо і справді: Гамлети, Дон-Жуани, чи то Тартюфи були в минулому, але вони є і в сучасності, були вони буржуазні, але вони є і пролетарські... Тут ми нарешті стикаємося з ідеалом громадської людини, яка в своїй психофізіологічній основі вдосконалювалася протягом багатьох віків і є власністю всіх клас... І піп Лютер, і робітничий ватажок Бебель належать до одного типу європейської громадської людини... Сей клясичний тип ми мислимо в перманентній інтелектуальній, вольовій і т. д. динаміці... Се—європейський інтелігент у найкращому розумінні цього слова. Се, коли хочете—знайомий нам чорнокнижник із Вітембергу, що показав нам грандіозну цивілізацію і відкрив перед нами безмежні перспективи“.

Висновок Донцова той самісінький, що й Хвилового: „Отже не можна мислити соціального критерія без психологічної Європи“. Нарешті така „єдність думок“ примусила замислитись наших „європенків“ і маємо нині „капітуляцію“. Заяву групи комуністів членів „Вапліте“. Вони таки визнали, „що гасло орієнтації на психологічну Європу будь-яку“ „минулу, сучасну“, „пролетарську-буржуазну“ вразі зі змаганням розриву з російською культурою, поруч з нехтуванням Москви (що є центр всесвітньої революції) „було безперечно збоченням із класової пролетарської лінії інтернаціоналізму“.

Цей фінал „літературної“ дискусії має щільний зв'язок із Василем Гарттом. Організація спілки пролетарських письменників „Гарт“ було ділом Блакитного і ним вона й держалась. Його хвороба спричинилася до того, що на „Гарт“ почали розкладово впливати неокласики, що під їхнім впливом і сталася ця зрада групи пролетарських письменників з „Гарту“, яка його доконала і створила „Вапліте“, дописавшись до цілковитої єдності з ідеологом українського фашизму (в питанні про психологічну Європу). Один рік без Василя Блакитного і така (нехай і тимчасова, скороминуча) поразка на літературному фронті! Нині маємо каяття цих товаришів. У. В. Блакитного, з певністю можна сказати, цього збочення ніколи б не було і він і цілу організацію до того не був би допровадив... Чи тому, що не мав „скомплікованої“, тієї „фавстівської“ душі сучасного європейського інтелігента? В поезії написаній ще р. 1914 Василь Еллан дав образ свого власного творчого шляху. „Тиха бухта“, далека од революційних бурунів, якась чернігівська група українських інтелігентів під проводом Коцюбинського, вона плекала перли щирої поезії, але царат („папуас“) ранив брутально тую мушлю українську, що ховала в собі перлину щирої поезії. Отоді бурун революції прийняв інтелігента Еланського, семинариста, вихованця Коцюбинського й одніс в обійми океану—великої революції пролетаріату. Такечки виник революціонер Блакитний, поет пролетарський Еллан. Його особистою властивістю було те, що „перливиця“ не жаліла, а раділа з того, що бурун одніс її з тихої бухти „українства“ в океан Жовтня.

БЛАКИТНИЙ і ЧУМАК

На креміль—крицю: буде світ
Ми непохитні мов граніт
Ми йдем і йдем, несем вогні
І творим блиск, і творим дні!

В. Чумак

В обставинах розвитку й зміцнення жовтневої української літератури, в протиріччях її сьогодишнього дня мимохить звертаємось до тих джерел, що несли свої бурні потоки до її створення.

В своєрідних обставинах України, коли пролетаріят мусив вирішувати не лише справи соціального, але й національного порядку—його творчість в галузі культури набирала найбільшого значіння й мусила відограти велику історичну роль.

Треба було рвати з старими націоналістичними традиціями, треба було проривати кордони національної обмежености, що так міцно засіла в головах ідеологів української дрібної буржуазії, треба було нарешті в пороховому диму й у вогні громадянської війни закладати міцні підвалини Жовтня в літературі.

І все це потрібно було робити в тісному органічному звязку з усіма подіями, що були в центрі життя тодішньої епохи. Нісенітниця-уявляти собі, що поети, письменники Жовтня могли писати на найпекучіші теми того часу, перебуваючи десь у закутку. Вони мусіли стояти в шерехах робітників та селян, що боролися з буржуазією, вони повинні були відчувати подихи епохи, пережити біль і радости переможньої армії працюючих, знати всі відтінки її досягнень, перемог і поразок.

Найкращою історичною ілюстрацією до цього є Еллан—Блакитний і Василь Чумак.

Вони в одночас були підпільними робітниками за часів гетьманщини, петлюрівщини, червоногвардійцями на барикадах, робітниками й каменярами нового суспільства.

Ось через що найтяжчі втрати, що ніс пролетаріят у своїх шерехах, не обминали будівників нової пролетарської літератури, ось через що в громадській війні українська жовтнева література понесла таку втрату, як Василь Чумак, а через кілька років мирного будівництва від надмірної роботи впав знесилений і виснажений Василь Еллан.

Василь завжди був у центрі політичного життя робітничо-селянської України. Його шлях від українських есерів пішов вліво до лав дійсно пролетарської революції. 18-й рік був кордоном між українською партією есерів і творенням нової революційної формації українських боротьбистів, що врешті влилися в КП(б)У.

Боротьбисти, ліве крило українських есерів на прапорах своєї політичної діяльності ставили необхідність організації на Україні радянської влади, диктатури пролетаріату. Цим вони поставили себе уже після остаточного оформлення в окрему партію, в инший табір революції, протилежний українським есерам. Боротьбисти, визначаючи радянську владу, борючись за гасло переведення її принципів у життя, в той же час не мали своїм корінням, як соціально прошаровання, пролетаріату, вони були безпосередньо звязані з селом, являючи собою групу української інтелігенції.

Ось через що в цій партії було відбито певне національне обличчя села українського. Партія українських боротьбистів фактично стояла посередині між партією есерів та партією комуністів-більшовиків. Зокрема це мало свій відбиток у разв'язанні національного питання та господарського будівництва на Україні. Партія боротьбистів вносила у свої політичні домагання пункти про необхідність а) організації окремої національної української армії, б) організації окремого господарства, в) форсування справ українзації, дерусифікації більше, ніж це можна було проводити, беручи до уваги своєрідність історичних обставин на Україні. Те, що в 1919 році на з'їзді боротьбистів цю партію було перейменовано на українських соціалістів-революціонерів-комуністів-боротьбистів найяскравіше свідчить, що й по суті своєї роботи вона стояла між комуністичною партією КП(б)У та українськими есерами, не зважаючи навіть на те, що останні були по другий бік барикад. Партія боротьбистів в тогочасних умовах провела велику роботу по руйнації підвалин українського націоналізму. Вона була необхідним, власне неминучим етапом розвитку української громадської війни, українського Жовтня і допомагала на певних етапах його розвитку. Але через короткий час без відповідних коректив своєї роботи і без остаточного влиття в КП(б)У вона неминуче могла стати за центр українського націоналізму, хоч-би навіть і прикритого комуністичними гаслами. Особливо яскраво це відзначалося в програмових постулатах українських боротьбистів-комуністів, де вони говорили за військове й господарське будівництво. На певному етапові революції, громадської війни з кінця 19 та початку 20 року вимоги українських боротьбистів, хоч і йшли за комуністичними гаслами, фактично—були протиставлені справам створення дійсної єдиної системи господарського будівництва на терені радянських республік, а так само й справ військової оборони цих республік. Ці твердження найшли своє виправдання в дальшому господарчому та військовому будівництві комуністичної партії, бо іншими шляхами ми б не дійшли до перемог.

І як найактивнішого робітника одного з керівників партії боротьбистів,—Василя Блакитного—маємо розглянути не лише як письменника, але як і громадського політичного робітника. Бо згодом він стояв на чолі тої групи боротьбистів, що активно допомагає справі влиття у КП(б)У. Це влиття не пройшло даремно не тільки для всієї частини бувших боротьбистів, воно не пройшло даремно й для Блакитного, бо одна справа—партія боротьбистів, друга справа—КП(б)У. І в першу чергу це мало відбитися в настроях і поглядах, на тогочасний стан КП(б)У.

Перед V Партійною Конференцією Василь пише тези: „Про зміцнення й чергові завдання КП(б)У“. У тогочасних умовах він не розуміє як слід основної бази партії—робітництва України і тому характеризує наш стан:

„Заповнена міщанськими, торбарськими елементами та „ловкими попутчиками“ партія опинилась не в стані опанування революційної стилії, згубила звязки з робітництвом та не навязала їх з сільським напівпролетаріатом, не могла виконати основних завдань по політичному знищенню петлюрівщини та отаманщини, по утворенню міцної бази на селі шляхом класового поділу його і зрешттю почала наочно розкладатися. Характерним показником цього розкладу був зріст за рахунок КП(б)У другої комуністичної формації УкП (боротьбистів), припинення тенденції останньої до самоліквідації і, нарешті, навіть утворення вв'язі КП(б)У окремої організаційно утвореної течії (так звана федералістична група)“.

Розмова Блакитного про „ловкого попутчика“, про „подсіживаніє вольнодумцев“, „про пройдоху лавочника“ і „просто слух'яного обивателя“ — виникли, як це навела історія, з нерозуміння революційної ситуації на Україні. Вона вела до вимог про повну й негайну українізацію КП(б)У. Вона так само вела до нерозуміння взаємин між КП(б)У і ВКП, бо в організаційних тогочасних стосунках і заходах ВКП до України він вбачав, що:

„Національна політика цілком визначається тим, що колонізаційна тенденція має за наперед вирішене питання про повільну, але повну денаціоналізацію компактної маси біля 30 мільйонів українського селянства, півпролетаріату та пролетаріату силами національної стихії Росії та її колонії на Україні, де їх складає не дерусифікована ще частина пролетаріату та дрібної буржуазії міст і містечок.

Звідци випливає політика гальмування розвитку української мови й культури, розпорошення й асиміляція інтелігентних сил, протежування зростові впливу російської культури та носителям її на Україні“.

Це було писано наприкінці 1920 р. Тоді не могло бути мови про те, щоб хтось у своєму бажанні „протежувати“ російській культурі дійшов до великих наслідків, бо фактично в момент писання вищезгаданих тез, у Криму ще греміли гармати громадянської війни і ніхто не міг думати про широке розгортання мирної культурної роботи до того часу, поки не стихне громадянська війна. Звідци зразу впадає в око безпідставність висновків з аналізу стану на Україні.

Ставити питання про можливість русифікації 30 мільйонного українського народу могли тільки прибічники теорії „боротьби двох культур“, що устами Дмитра Лебеда верзли всякі нісенітницї в цій галузі і з рештою розквасили собі лоба об історичні факти, бо партія в цілому йшла в національному питанні правдивим шляхом. Партія зуміла перебороти ці неправдиві шовіністичні настрої, що їх у тезах зафіксував Блакитний у той час, так само, як переборола вона русотяпські тенденції, що їх виявляв Лебеда.

Але, прийняті постанови, Блакитний переводив у життя як зразковий комунар.

Такий шлях розвитку й органічного вростання Василя в лави дійсно пролетарської партії, але іншим він і не міг бути. Бо своєрідні обставини Жовтня на Україні накреслили ці шляхи у полум'ї громадянської війни, гуртуючи під прапор КП(б)У дійсно комуністичні сили.

Блакитний прийшов у партію через руйнацію націоналістичних божків. А прийти до висновків ліквідації боротьбистів, було для Блакитного, як політичного робітника, не легко, це видно хочби з того, що в 1919 ще році в брошурці „Як продавали Україну“ він плямуючи націоналістичних ворогів, каже:

„Що ж тут правда, чому й кому вірити? А правда ось яка: комуністи (більшовики в Росії, боротьбисти на Україні, спартаківці в Німеччині, тесняки в Болгарії і т. п.) оповістили війну буржуазному ладу, всякій буржуазії без різниці націй.“

Як бачимо, про комуністичну партію більшовиків на Україні зовсім не згадується...

А в кінці брошури він ще певніше про це говорить:

„Щоб не піддатися на брехні провокації, наклепи буржуазії та її наймитів, всі пригноблені, всі запродані й усі працюючі повинні в.р.иги й піддержувати тільки комуністів, іти за комуністичними партіями, що одні не зраджать, не продадуть. На Україні ж такою партією являється українська комуністична партія боротьбистів“.

Знову, як бачимо, про КП(б)У ні слова.

У Блакитного була найбільша чутливість до розв'язання національної проблеми на Україні і за час перебування в партії більшовиків. Але роблячи помилки, як це відзначено вище, він міг бути зразковим членом партії по своїй дисципліні, виконанню прийнятих постанов. Його партійна й суспільна робота це ствердила.

Та Блакитний був не тільки політичним робітником. Він як, суспільний робітник, розгорнув велику діяльність по організації Жовтневої літератури. Відомо, що Блакитний до революції вже почав писати, мав стосунки з письменниками зокрема в Чернигові, але його органічне вrostання в революцію мало повний відбиток в його публіцистичній, письменницькій роботі.

„Удар і удар-без перерви.
Простяглися напружені струни.
Червоні нерви оголила земля:
— Від Бастілії до Паризької Комуни.
До Будапешту від Кремля...
І далі... Далі...“

Вісімнадцятий рік характеризував собою наростання революції в знесиленій буржуазній Європі. Він, як найкраще, відбиває волю пролетаріята до боротьби. Перемога можлива тільки тоді, коли „тисячепудовий молот з серпом і м'язами в братній злуці“.

Перемога можлива тоді, коли усвідомлюємо інтернаціональну величність початої боротьби на вулицях Ленінграду, Москви, Київа.

„І до далекої Варшави
З вогнями Київа в очах
Поривно йдуть залізні лави,
Панам несуть червоний жак“.

Ці слова лунають голосно з-під грому революційної війни, що вела її Республіка Рад проти польської шляхти. На революцію було зроблено замах. Під національними жовтоблакитними прапорами пішла українська націоналістична буржуазія, разом з польським панством, на Радянську Україну. Революція збирає всі сили, аби відбити ворога. Ця справа тим більш негайна, що на півдні над Радянською Україною збирається нова хмара золотопогонної контрреволюції Врангеля. Тому огні Київа в очах залізних лав були символом сполаху в таборі революції й призивними покликами до перемоги:

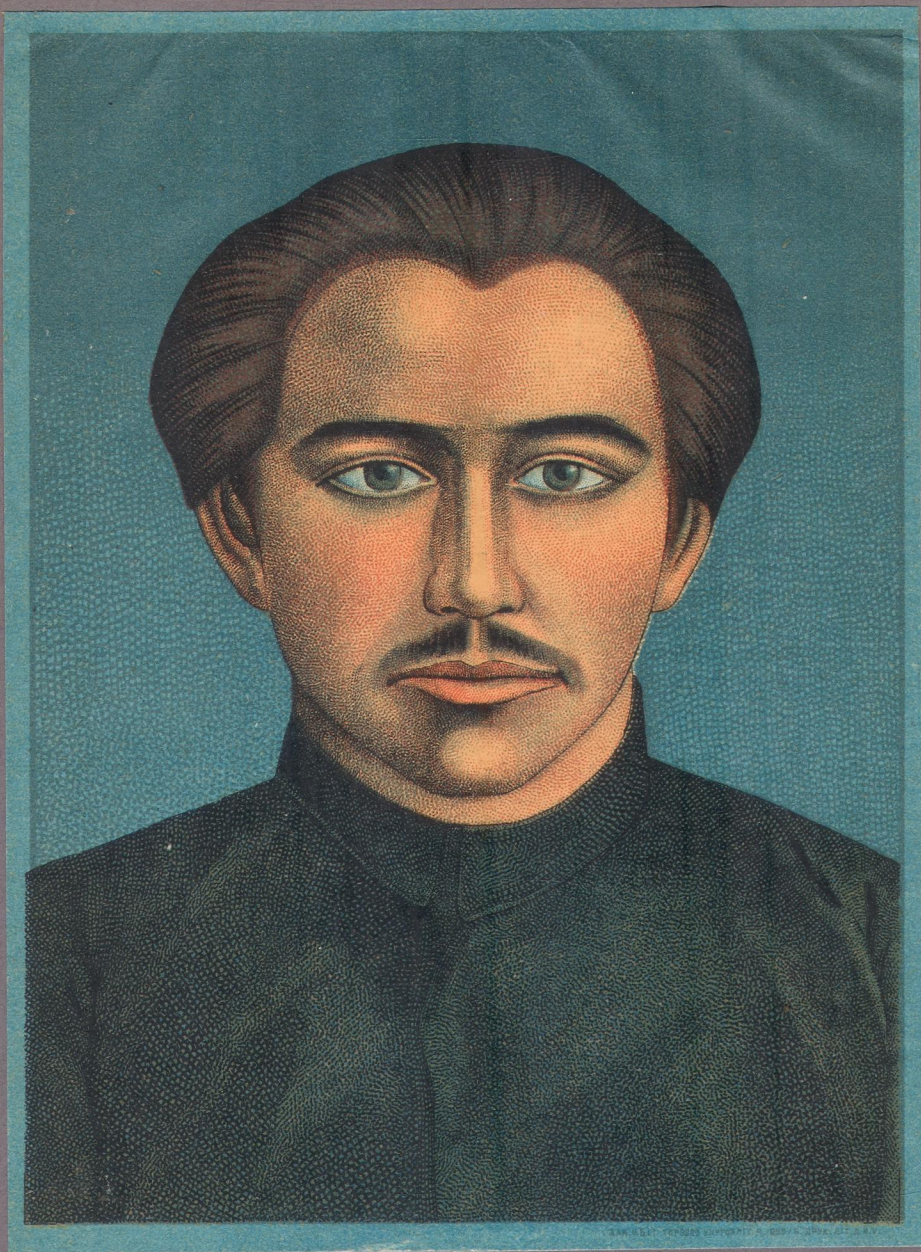
„Париж і Лондон... Вашингтон...
Льохи, де скінють динамити.
Тримайся залізобетон
Ми будем бити, бити, бити...
Аж поки бахнуть динамити“...“

Ці слова сказані над труною Гната Михайличенка, але вони сказані не тільки поетом, вони сказані й революціонером. Тяжка втрата, що принесло денікинське підпілля революції, ще більше натягує, як дроти нерви, ще міцніше кує волю до перемоги: „аж поки бахнуть динамити“.

Поет, лірик революції—її поразок і перемог, він відбив собою цю епоху, бурі й натиску, як у дзеркалі. Але змовкли гармати.

На руїнах старих божків у всьому комплексі господарчих і культурних стосунків—революція розгорнула будівничу роботу.

Ми з безпосередньо післявійськової доби революції ступили до будівничої. Під проводом геніального керманичого революції почали будувати соціалізм в одній країні, щоб збудувати його. На перших порах переходу на нові рейки, у де яких комуністів, але не в парті

В. ЧУМАК

І. Падалка

були вагання. Такі вагання були і в Блакитного. Найбільше вони відбилися в діалогах „Неп“. Увесь персонаж „Непа“—інвалід бою під Перекопом, (робітник шахтар), крамар бакалейщик, робітник і робітниця, фахівець адміністратор, директор заводу комуніст, жінка директорова і комсомолка-директорова сестра—проходить перед нами в туманному песимістичному офарбленні. Крамар виганяє інваліда громадянської війни зі словами: „теж інваліди громадянської війни... Наробили ділов із тою громадянською війною... Шантрапа“... І нігде згодом немає сильної відповіді крамарю, щоб підкреслила його підлеглість волі держави пролетарської, що може й повинна його покарати за глузування над тими, хто кров'ю своєю прокладав шляхи на Перекопі до світової комуні. Робітник у „Неп“ приходе виснажений з заводу, а його жінка робітниця, над якою теж глузував крамар, каже: „Живемо на те, що хлопець на вулиці випросить. Чуєш, на жеbrane живемо... Мучимось, дохнемо, дітей мучимо, а за що“... Навіть коли б був такий випадок, то всетаки не можна припустити, що за часів військового комунізму й переходу до „непу“ робітництво годувалося за рахунок старцювання. Бували мандрівки на село за хлібом, робітництво жило голодно, але не старцювало.

В мові робітника, що відповідає жінці, нема жодного бадьорого слова, одна безпорадність... Фаховець на заводі краде, перетягає на свій бік жінку директора комуніста і характеризує тогочасну добу: „Неп-ні що інше, як відбудова капіталізму“... Спростовання ж цієї думки нема.

Нарешті на заводі страйкують робітники. „Випадково“, як каже про це директор, там був інвалід. Він вмішався між робітників і почав їм розповідати, як його дивізія великими руками брала фортеці Перекопу, що їх вважали за неприступні для жодної армії. Бідолагу згаряча прибили—довелося одпровадити до лікаря, але стямалися й стали до роботи“. Нарешті побитий інвалід умирає в лікарні. І на кінці п'єси тільки за вікном чути мотив: „Ми молодая гвардія робочих і селян“.

Зрозуміло, що не „випадково“ міг, коли він був, скінчитися страйк, а через класову свідомість робітництва, що в протиріччях нашої господарчої скрути відчувало свідому правдивість своїх шляхів до соціалізму. Через те робітництво не могло бити свого товариша робітника—шахтаря за те тільки, що він нагадав йому вчорашні дні Перекопу. Така установка „Непа“, як повного „відродження капіталізму“ навіть з піснями за вікном „молодої гвардії“ заводить у безвихідний куток протиріч, навіть повного заперечення всій революційній добі, бо знаємо ми, що неп не відступ до капіталізму, а один з маневрів світової революції в її поступі до соціалізму. Але таке вагання в Блакитного було дійсно тимчасовим, бо коли він говоре, що:

„На обважнілі роспатлані нерви
Навалилося буднями“...

А далі зі смутком бачить „червоних коней на припоні“, що „посхиляли голови низько“ і багнети „під наметом геть поржавіли без блиску“... — він перебиває сам себе й грізно запитує: „Хто там співає тужливі пісні“? ... Бо згодом він, говорячи про сподівання ворогів на культурному фронті нашої праці, пише:

„Але не буде так. Тому порука
Революційна воля робітництва,
Його упертість і самовідданість,
Компартії тверда рука і гострий розум“.

Ця віра в революційну волю робітництва й гострий розум партії далі, вже в нових обставинах, на нових шляхах революції, знову проймає

творчість Блакитного. Він кидається з головою в нову творчу добу і на кожний її знаменний факт дає відповідь, як дійсний будівничий епохи:

„Не заздрю лаврам писак
І прилизаним трубадурам.
Коли що не гаразд
(Я-не гордий)...
Рраз! Рраз!
Віршем по морді!..

І зброєю своєю, поета революції—він б'є ворога кожний день. Він добре бачить, у чім іменно негативні боки „Непа“. Всупереч бажанню „жаб“ з „болота“ і „павуків“, що наше рещтування засотали:

...„Машини й люди, камінь і чавун,
Бетон і цемент, пісні і зітхання—
Робота йшла в мережі рещтування.
І виріс, зрештою, палац. Палац Комуни.
Колиж закінчилась робота,
Риштунки порубали (з павутинням!)“

Розливається могутнім потоком рабкорівський, сількорівський рух. Він виростає як могутній чинник нового суспільства, що витравлює на тілі республіки гнойники, бореться з чванством, що по казенному підходе до життя великої справи.

І в відповідь на це, Блакитний каже: „Сількори! Гнів чваньків при-сипте перцем!“

Це той же мотив активного втручання в справи молодого суспільства, боротьба з його хворобами. Він не тільки критикує, він у той же час в кожному випадкові дає в своїх поезіях, сатири-програмі гасла роботи:

„Звичайно, Рігельман, або Румянцев—
Цікаві нам. І їх вивчати—варт,
Хоч для того, щоб знать, які
Нас їли пранці,
Щоб ненависть будить навіть від шкільних парт,
— Проте...
Ото мені оте „проте“!
— Я все-ж таки не можу не згадати
Про те,
Як у Одесі провокатор
Украв своє зі справ істпарту діло,
Бо там непереглянутих, нерушених ніким
Жандармського правління справ—лишилось сміло
З п'ять тисяч“...

Тонка сатира відчувається в рядках писання Блакитного. Він іронізує необхідність вивчати Рігельмана, або Румянцева. А коли навіть це потрібно, то тільки тому, „щоб знать, які нас їли пранці“. Тут маємо відповідь на романтичні зітхання де-кого з старої української інтелігенції і, в той же час, ставиться вимога:—вивчаймо революцію, гартуймо перемогу!

Така ж „усмішка“ кидається Українській Академії Наук з приводу словника „живої української мови“:

...„Минають і тиждень, і місяць, і рік—
Ученому запит:—готовий словник

Живої української мови?

— Ось зараз провірю—учений рече.

Збирає учених. Гнуть спини..

— А мова живе і рікою тече,

І хвилями плещуть в ній зміни...

...Так роки проходять... Десяток їх... Вік.

Новими словами плетуться розмови,

— Але наші вчені—ще пишуть „словник“

„Живої української мови“.

І нащадки наші, зайшовши в УАН

На горах паперів чудових

Знайдуть—тільки мумії й мертві слова

„Живої української мови“...

(„І моя кримська усмішка“).

Які свіжі, сьогоднішні мотиви в цих словах! І в той же час сатира на темп роботи над складанням наших злополучних „словників“.

Треба ж розуміти калейдоскоп фарб нашої епохи, її своєрідність, її шалений темп, аби розуміти й те, що дійсний будівник її бере кожну справу, навіть невеличку, і непоривно зв'язує з усією розвернутою будівлею. Тому питання про „неп“ зв'язується з сількором, Академією Наук, архівом. Бо приходиться перевертати за дні стільки сторінок історії—скільки раніш їх перевертали люди за десятки й сотні років.

Партія, керуючи робітництвом, будує палац комуні і кожного будівника Еллана попереджає: будь твердим, будь непохитним, дивись щоб павутиння не обволікло тебе.

Здавалося, цього було б досить, для того, щоб одмітивши ще кілька характерних ознак роботи Еллана, сказати про його все як, про поета революції, що всі свої сили поклав на її буяння. Цього було б досить, як би... як би не спроби декого, зараз же по смерті Еллана, дати нам зовсім неправдиві думки про нього, як поета революції...

Маємо на увазі виступ Зерова в „Житті й революції“ за грудень 1925 р. № 12-й, передрукований потім у його збірці „До джерел“ і передмову Хвильового Миколи до останньої збірки поезій Вас. Еллана.

Микола Хвильовий, власне, поглибив думки, що висловив їх Зеров з тою тільки одміною, що він з більшою ясністю відзначив і розвив думку Зерова: що поет, письменник не може бути одночасно членом партії, громадським діячем.

„Вся енергія Еллана пішла на внутрішню організаційну роботу і значно менше виявилась в літературній його доробку.

Тим часом Еланському не можна відмовити ні хисту, ні прямоти думки, ні діричної своєрідності, ні чутливості стилістичної. В історії сучасної української поезії він буде фігурою не тільки як „ідеологічна постать“, але й як помітна творча індивідуальність“.

І далі:

“Характерною й пануючою рисою його літературної фігури була твереза, трішки суха простотівність і якась підкреслена програмовість“.

А потім, відзначивши, що Еланський: „своєї позиції й своїх вимог тримався з незвичайним ригоризмом“ і брався за перо „тільки для програмово-батьорих декламацій“ і що „вся історія його поетичної творчості є історія суворого самоконтролю, постійного й невідхильного

заморожування в собі ніжного інтимного лірика“ (підкреслення мої А. Х.)—Зеров так розшифровує далі свою думку про Еллана:

„Людина програму, партійний діяч, літературний організатор і редактор газети, В. Блакитний не тільки держав у руках поета лірика Василя Еллана—він не дав розвинутися і Маркізві П'юпелюстому*), автору веселих і влучних пародій на українських поетів, далеко талановитішому, на мій погляд, а ніж Валер Проноза, автор злободенних епіграм“.

Отже, як бачимо—Зеров вважає, що Еланському як партійній людині—партійність стояла на перешкоді розвитку його поетичних талантів.

Партійний програм, партійний діяч Еланський, на думку Зерова, замучив, заморозив Вас. Еллана-поета, сатирика, пародіста.

І для ілюстрації, як центральне місце—Зеров наводить поезію Еллана: „Після Крейцерової Сонати“:

„Покласти голову в коліна,
відчути руку на чолі“...
сентиментальність!
хай загине
і пам'ять нижних на землі.
Нам треба нервів наче з дроту,
Бажань, як залізо—бетон,
Нам треба буряного льоту,—
Греми-ж фанфар мідяний тон!..
Деся там самотна віоліна
Тужливо журиться у млі..
Не зупиняться... Хай загине!
Йдемо—під марші—на землі!..“.

Зеров хапає перший вірш, вбиває в цю щілину клин, зовсім ігнорує загальний тон поезії, що кличе до буряного льоту, мідяного тону, що наказує не зупинятися у тужливої віоліни, що журиться „у млі“, кидаючи її на загибель—бо гаслом нашим має бути—йти безупинно „під марші по землі“.. І таке наочне перекручування з боку „авторитетного“ (за термінологією Хвильового) академіка Зерова—є „кваліфікована об'єктивність“... І після такої „любовної“ до Еллана (за термінологією Зерова) наш „неокласик“ ще й радить „друзям Еллана“ зібрати всі матеріали, щоб безумовно виправдували його точку зору.

Дає, як то кажуть, директиву. Та ми „тимчасом“ зазначаючи, що шановному „неокласику“ не можна відмовити „ні хисту, ні прямиоти думки, ні ліричної своєрідности, ні чутливости стилістичної“—залишимо його й перейдемо безпосередньо до того, як Хвильовий спираючись на „авторитет“ Зерова виконав в основному його директиву.

Тоді розглянемо обох їх, як одно ціле в поглядах на Вас. Еллана.

А це потрібно. Бо така єдність поглядів у Зерова і Хвильового—теж не випадкова.

Микола Хвильовий спирається на М. Зерова як „строного критика і прекрасного знатока слова“, бо він в цих справах „авторитетний голос“—отже вірний установці Зерова Микола Хвильовий підводить ідеологічну базу під твердження Зерова: коли будеш членом партії—не будеш письменником, поетом, коли хочеш бути письменником, поетом—виходь з партії.

Звідки-ж виникав і виникає на думку Хвильового такий стан поета лірика?

*) Один з літературних псевдонімів Еланського о.

З протиріч нашої доби.

Вона склала і для Еллана безвихідне коло:

„Інакше й не могло бути, бо всяка лірика (коли вона лірика) в заплутаній і ясній тільки „чистому раціоналізмові“ соціально-економічній ситуації послідовно й логічно прямує, коли не до цілковитого песимізму, то в усякому разі до напів-песимістичних елегійних мотивів. Революційна-ж (певніше соціальна) йде теж послідовно й логічно до заперечення самої себе.

Бо й справді: громадська війна скінчилась. Комунар (ясніше, лірик) не зрушив „бетонно-світові підпори“, замість „червоних зір“ над розвіянстю хмар „замаївчив“ безвихідний неп, з його диким бюрократизмом і гладкими непманами (підкреслено мною А. Х.)

Розумом, „чистим раціо“ Комунар робить математичні викладки, збирає статистичні дані для певних реальних прогнозів і переконується що „все добре—не плач“, що хоч як, а ми „маємо ясні крицеві надії, що панікьори ніколи не можуть бути переможцями, але його серце зовсім іншої співає, бо воно під владою натхненної й по суті зовсім не мужньої лірики, яка завше була панікьоршою, і тільки тоді відогравала позитивну роллю в суспільстві, коли попадала у відповідну атмосферу, атмосферу масових зворушень, масових дерзвань..“

Отже: „словом, М. Зеров не помилився“ коли порадив пошукати „друзям“ Вас. Еллана, розшукати дещо і доказати, що член партії не може бути поетом-письменником і навпаки. Хвильовий це доведе, але як? Він просто категорично зазначає, що ми не тільки не зрушили підпори капіталу,—навіть не бачимо зараз червоних зор—бо всюди дикий бюрократизм, безвихідний неп, і гладкий непман. І скільки-б комунар не підраховував—нічого не вийде. Бо нема відповідної ситуації й атмосфери, бо всюди „напів—песимістичні мотиви“

Словом:

„И сколько здесь не видно нас...
Мы все сойдем под вечны своды
И чей—нибудь уж близок час...“

Хвильовий побачив гладкий вид непмана, злякався, стратив віру в наше будівництво соціалізму, не бачить великих обрїїв всесвітнього масштаба наших перспектив, не відчуває дійсно-творчої епохи і тому в його увяллені:

„Для соціального лірика склалась неможлива ситуація. З одного боку ти переможеш, а з другого—ти зовсім навпаки, і ніяк не переможеш. Однією рукою ти мусиш співробітничати з дрібною буржуазією, а другою—ти наказуєш собі боротись із нею. З одного боку, ти мусиш (обов'язково мусиш) душити „Живе слово“, бо воно є не що інше, як продукт буржуазної культури, але з другого—ти, наперекір диктатурі пролетаріату, сам хочеш почути це „Живе слово“, бо ти вже затоскував за ним і задихаєшся в сірій, нудній і роздериротазівотній казенщині“ „Епархіяльних Ведомостей“, що її, казенщину, до речі породжує те буття, яке відзначає твою свідомість“ (підкреслення мої А. Х.)

Нудно Хвильовому. Затоскував. Навколо йде напружена вперта робота, мільйони робітництва закріпляють здобутки, від гудків заводів і мірної поступи Компартії вперед скаженіє світова буржуазія, а Хвильовий, „наперекір диктатурі пролетаріату“, сам хоче почути „Живе слово“ буржуазії—бо навколо казенщина.

І тому він затоскував.

„Словом, М. Зеров не помилився“...

Епоха наша, на думку Хвильового, не лірична:

„Вона не лірична тому, що зерна лірики не можуть найти відповідного ґрунту, що з цих зерен виростає кукіль, тому що всяка спроба того або іншого поета піти в ногу з сучасністю не минуче заводить його в глухий закуток безпорадного песимізму...“ (підкреслення мої—А. Х.)

Звідки взяв Хвильовий, що всяка спроба поета йти в ногу з сучасністю заведе його „в глухий закуток безпорадного песимізму“?

Звідки взяв Хвильовий, що з кинутих зерен лірики „виростає кукіль“?

Це взято з світогляду нової підростаючої української буржуазії— яка тіж слова, може тільки в іншій обкладинці, кидає бомбами в боротьбі з пролетаріатом. Ці слова взято у того-ж Зерова. І як би то тільки слова! Тут прийнята буржуазна отрута... Бо дійсно, що робити письменнику, поету, коли посієш чисте зерно—зійде кукіль!? Підеш нога в ногу з сучасністю—зайдеш в закуток безвихідних протиріч!?. Тому треба замовкнути, перестати писати, але залишитися в партії, кожен раз відчуваючи що твоя психіка розбивається на два заперечуючих один одному боки, або вийти з партії й піти поки що шляхом неокласики. Піти з вудками до тихих вод, втікти від диких орд... більшовиків.

Бо: „майже одночасно з Вас. Елланом на далекій півночі загинув руський поет Сергій Єсенін. Судьба їхня—по суті судьба однієї людини.... Але в той час як в Єсеніні внутрішню колізію було розв'язано перемогою лірика, в Еллані переміг революціонер. І зовсім не випадково, що „псаломщик“ Єсенін повісився, а „бард революції і пролетаріату“ за кілька років до своєї фізичної смерти повісив у собі лірика“... (підкреслено мною А. Х.)

Зеров не міг так одверто поставити питання. Він „тільки“ сказав що партійна програмовість Вас. Еллана „заморозила“ в ньому лірика.

Хвильовий що спирається руками й ногами на „серйозний авторитет“ Зерова і розшифровує всі його затаєні думки про нашу сучасність— просто зазначає, що „за кілька років до своєї фізичної смерти“ (підкреслено мною А. Х.). „Елланський повісив у собі лірика“....

Значить, коли ти поет і на творчому життєвому шляху вирішив стати до лав пролетаріату і піти співзвучно з добою будівництва соціалізму—зраду ж мусиш вибрати одно з двох:

або сам вішайся, або вішай в собі лірика.

Ну, добре, що Блакитний найшов в собі сили й пішов на такий „карний“ вчинок що за „кілька років до своєї фізичної смерти“ за рецептом Хвильового „повісив в собі лірика“, мучився, а потім за рецептом Зерова, заморозив покійничка, носив кілька років повішеного біднягу в собі, й на його щастя ніхто цього не примітив....

Ну, що як би хто небудь примітив це і запропонував Еллану: „а ну брат, Василю, напиши вірша—та втни, друже, такого, щоб аж у печінках буржуазії закрутило!?“

Що тоді мав зробити Еллан? як йому було розв'язувати „внутрішню колізію“? Тільки один вихід—здіймай ремінчика, лізь на бантину і вішайся, голубе, революційний лірику...

Як би було це смішно, колиб на наших очах з відомим усім робітником—Хвильовий не проробляв подібних махинацій, та ще й до того не силувався підвести під це „теоретичну базу“...

Справа доходить до того, що Хвильовий у запалі „обгрунтування“ своєї „теорії“ зазначає: „якогось 1922 року Еллан ще міг твердити, що:

„нагла смерть не дала Чумакові (лірикові) розгорнути сили, реалізувати всі можливості, але року 24-го він, безперечно, відмовився б від цього твердження“.

Ми тут просто скажемо, що це наклеп на Блакитного. Бо 23/ХІ-24 року, на 5-й рік по смерті Михайличенка й Чумака, Еллан писав;

„Земля рясніє Чумаками,
Михайличенками росте
і гарту полум'ям цвіте...
...ну, що-ж лягли і ви кістками?...

Але печаль як дощ весни:
Бує молодість здорова,
І вже не мріє і не снить
Коли зросте будова
— кладе основи кам'яні,
на місці вашої труни“..

Ну, хіба не можна без зайвих слів зробити з цієї поезії (ліричної) висновок про те, що Хвильовий перекрутив та ще й як?..

Нарешті маємо відкинути якийсь дитяче поводження з псевдонімом Еланського, бо М. Хвильовий зараховує до істинної поезії тільки те, що йшло під маркою „Вас. Еллан.“...

Між иншим мусимо нагадати що „Наші дні“ та „Неп“ ішли під псевдонімом Вас. Еллан; і цього досить, щоб перекинути уверх ногами легенду про теорію якогось містичного відношення Еланського до своїх псевдонімів. В основному-ж, як бачимо, він пускав свою роботу під тим чи иншим псевдонімом в більшій мірі в залежності від форми твору. Коли-ж іти иншим шляхом, яким іде Хвильовий, то „Неп“ повинен був не бачити світу, бо з ідеологічного боку він не витримує критики. І тільки.

Вас. Еланський мав недостатки. Вони часто мали відбиток у його політичній роботі. Елементи боротьбизму ще певний час тяжили над його політичною працею уже в К. П. (б) У., що ми бачимо з наведеного.

Але розглядаючи Еланського всього, яким він був, не можна робити так, як зробив це Хвильовий. Переробляти Еллана в оправдання своїх розпачливих настроїв.

Еллан був революціонером.

Він зумів стати дистіплінованим членом партії. Він був поетом, ліриком революції, громадянської війни, будівничої епохи.

За останній час мало, а потім і зовсім не писав, бо „умовляв серця перобої“—був смертельно хорий, а не вішав у собі лірика!..

Непоривно з Вас. Елланом в його революційній і поетичній роботі зв'язано ім'я Чумака.

Схоплений ворогами революції, він дійсно, за словами Еллана, не зміг розвинути своїх буйних сил, що так багато давали найкращих надій.

Замучений під чоботом чорносотенців за справи революційної боротьби, радянської влади на Україні, він спалахнув метеором на обрії творчої роботи нашої доби і найкращим спомином по своїй революційній боротьбі зі зграями контрреволюції—залишив нам „щоденник“ і невеличку кількість поезій.

Молодий, вразливий, він у поезіях відбиває дійсно могутню добу революції:

„Ріємо... ріємо... ріємо...
землю неначе кроти,
з кутів плазуємо зміями,
сіємо, сіємо, сіємо...
Буйні червоні цвіти“...

Коротко. Одрубко. Ударом. Все сказано. Тут—непереможна сила, незламна воля.

Але для великої роботи—потрібні великі перспективи. Бо боротьба-то революція.

І Чумак з усім ентузіазмом кидає:

„З гимном—перемогами
новими дорогами
пійдемо на брань.
Блисками пожежами
небо обмережено.
Сполохами ралами обрії з'орем“....

Без упертої борні за кожну п'ядь, революція не переможе. Вона не переможе й тоді, коли буде вірити своїм класовим ворогам, що в кожен час можуть вдарити в спину.

І тому:

„Ми носимо в грудях ненависти море.
— І в ночі осінні, в обіймах їмли,
Ми гімни тобі заплели,
Червоний тероре!“

Чумак бурхливий, блискучий, як революція в своїх поезіях, що оспівав „червоний терор“ та „єднання братніх заліз“. Чумак, що в найскрутнішу годину увязненого свого життя працював над удосконаленням своїх знань—втілення молодого революціонера й жовтневого поета!

Перед смертю Еланський писав до гартованців—„укрито вороже—викрити й обстріляти“...!

Тепер же на літературному фронті Жовтня маємо розклад через те, що „Вапліте“ пішло шляхом не оборони, а здачі своїх позицій укр. буржуазним літераторам типу „неокласиків“.

Найбільш яскраво ми це бачимо в останній роботі Хвильового.

Він заплутався в „Непі“. Він забився в куток протиріч. Він не бачить у сучасного поета перспективи йти в ногу з сучасною епохою. Він навіть стратив перспективу, як комуніст і в той же час..... він говорить про „нову фазу соціальної революції“, про „новий шлях“ і „реальну політику“ і з таким гаслом він тільки збирається відкривати „в своїй історії нову і блискучу сторінку“.

Працюючі маси України вже відкрили в своїй історії велику сторінку тим, що створили пролетарську революцію.

Вони далі відкривають нову сторінку дійсно могутнього, господарчого і культурного будівництва—соціалізму!

Робітництво, компартія—не „обезволіли“, як про це каже Хвильовий. Вони непереможно йдуть вперед і вперед.

І в відповідь на тереотичну плутанину і психічну протрацію Миколи Хвильового, що зробив себе джурою „неокласика“ Зерова—ми скажемо:

— „Земля рясніє чумаками“!

Молодняк співзвучний нашій творчій, соціалістичній добі—твердо рушає разом з партією, комсомолом!

Він крізь протиріччя нашої доби бачить її велич, відчуває в кожному ударі свого серця ритм будівництва соціалізму і наближення остаточної перемоги над капіталом. Він не здасть, він не зрадить. Йому нічого нидіти „загірними комунами“, він закладає міцні підвалини світової Комуни тут на степах Одещини, серед димарів Донбасу, на порогах Дніпра, де сконає стара Україна „швецьких могил“ і потече блискавками могутня сила Дніпрельстана—електрики революції на сотні верст, і станемо ми знову вище, щоб знову далі й далі йти вперед—до соціалізму.

Будьте певні, що..... словом, М. Зеров тут помилився!....

І тому—хай живе поезія Жовтня!..

ЧЕРВОНОЮ ДОРОГОЮ

(Дещо про творчість О. Кундзіча).

Сучасна література, з'окрема художня проза на являє себе чогось сталою, викінченою для неї, а скоріше характерна загальна еволюція в творчості окремих письменників, шукання нових форм і прийомів, які найкраще відобразили б складне, багато кольорове життя переходною доби.

Поруч з цілком природнім формальним удосконаленням літературної продукції, останні часи накреслилося й виразно негативне, правда часткове, явище — нехтування ідеологічною стороною творчості, як чимось другорядним, маловажним.

Байдуже ставлення до проблеми утворення соціальної художності, перейнятої пролетарським світоглядом, є наслідок одриву частини пролетарських та революційно-селянських письменників від ідеології своєї класи, психологічної з нею розмички, піддання під вплив нео-буржуазних прошарувань, які стремлять прищепити літературі, з'окрема молодому, не виробленому ще письменникові свій індивідуалістичний, а то й ворожий соціальний світогляд та співзвучні йому позадницькі мистецькі смаки, заховані під машкарою „об'єктивної“, „надкласової“ естетики, обов'язкової, мовляв, для всякої літератури.

Все, що не підходить під мірку старих, заялзених мистецьких штампів консервативна антимарксівська критика відкидає, як не художню, газетарську літературщину.

Нещадно критикуючи молоді, а тому й невдалі спроби початкуючих письменників художньо оформити революційну тематику й вихваляючи одночасово індивідуалістичні або соціально-ворожі пролетаріатові концепції в літературі, „метри“ підштовхують молодняк (та й не тільки молодняк) на шлях ідеологічного розкладу й декласації, ведуть за собою найбільш „податливу“, безпринципну його частину.

Успіхові такої „пропаганди“ сприяє міщанське оточення й побут частини молодих, особливо „одержимих“ „mania grandiosa“, відхід їх від активної громадської праці та суспільних інтересів пролетаріату, загальна низька культурність та політична нерозвиненість, все це разом створює філістерську, обивательську психологію зайвого для суспільства інтелігентного люмпена, пивнущечного „завсегдатая“, що свою власну нікчемність хоче виправдати скаргами на дріб'язковість і сірість життя взагалі.

Позбавлена пролетарської ідеології та звязку з живим життям літературна богема розгублює запас спостережень і звужує обсяг тем до

Олексій Кундзіч

суто індивідуалістичних проблем та емоцій, до виключного освітлення побуту міщанства, часто в співчуваючих, або „поблажливих“ тонах, або займається само-переспівуванням, штампуванням настроїв та сюжетних концепцій.

Звичайно на творчості окремих письменників літературний декаданс відбився в різній степені, але соціальне коріння й хід розвитку процесу однакові: в ліриці буває поширена зараз пошесть на „мінор“, в прозі розклад іде трьома основними напрямками.

Частина молодих письменників вдається до бездушного й беззмістовного генризму, нещадно його вульгаризуючи, заміняє побут ультра-авантюрним сюжетом, комбінацією анекдотів, дотепних, або й недотепних вигадок автора (останні оповідання С. Жигалка) частина, навпаки, захоплюється психологізмом, подає вимучені, неприродні схеми, замість реальних типів, неврастеничних дегенератів, знижуються до дешевенької „достоевщини“ з карної хроніки („Темної ночі“—Брасюка). Остання категорія безпосередньо межує з літературщиною стопроцентної богеми, репрезентованої ідеологами міщанського нігілізму і культом нового „героя нашого часу“, самозакоханого бульварного лева, який скептично заперечує все, що не дає безпосереднього задоволення егоїстичних, часто просто біологічних потреб (оповідання Борзяка).

В сучасну складну переходову добу лише сильний письменник, міцно змежований ідеологічно з пролетаріатом, активний учасник його боротьби й будівництва, не розгубиться і не злякається негативних сторін життя, не збідніє тематично, зможе шукати і знайти шляхи до соціальної художності.

Тому аналізуючи хитання і збочення окремих одиниць, з особливою увагою треба стежити за зростом нових, наймолодших кадрів пролетарської літератури, які не тільки вийшли з маси, але й, що важливіше, не порвали з нею органічного звязку.

Озброєні міцною ідеологією, вони поступово удосконалюють і формальну техніку, виростають з юнацької преси в загальну літературу, вносять в неї свіжий молодняцький струмок, підсилюючи перспективне пролетарське крило.

* * *

Одним з таких надійних молодших і є Олексій Кундзіч. Кілька оповідань, розкиданих по журналах і виданих окремою збіркою „Червоною дорогою“—це і весь літературний багаж автора, але скромний дорожок звертає на себе увагу закладеними в ньому творчими перспективами й шуканням соціальної художності. Центральним місцем оповідань є фіксація сучасного побуту, переважно сільського, але автор не захоплюється фотографічним об'єктивізмом натураліста, як це роблять новітні „етнографи“, він відшукує ідеологічного корінця життєвих відносин, виявляє малопомітні іноді парости нової психології в головах навіть консервативної частини села, колективне стремління до культурніших і поступовіших форм життя. Проводарем села на червоній дорозі є молодь. Може в цьому твердженні й заховано трохи „юнацького патріотизму“ молодого письменника, але цей патріотизм не безпідставний: автор міцно зрісся з революційною молоддю, від добре відчуває тонкі нюанси юнацьких настроїв, почувань, інтимні, глибоко заховані риси психіки і тому так соковито, влучно змальовано постаті персонажів, їхні поривання й прагнення.

Це не золотушні романтичні мрійники, виховані на Жюль Верні й гімназійних романах Чарської, не випещені „молоді люди“, та закохані в „ідеал“ з офіцерськими острогами дівчата з буржуазних віталень,

це бадьора життєрадісна комсомолія, що активно змагається з куркулячою стихією, разом з своїми батьками, а то й на чолі їх, збройно і практичною працею бореться за ідеали незаможного колективу.

„Під березою спинився Сашко-комсомолец із містечкового осередку. Спинився. Шапка стара, затяганий піджак, черевики“—такий непомітний і простий, один з мільйонів, проте цей Сашко перший повстає проти куркулячого засилля на селі, керує організованою незаможницькою одсіччю.

Сашко не згоден дарувати попам хліб, настяганий з несвідомого селянства за допомогою спеціальної „божественної маніфестації“, він „бунтує“ на мітингу „бородатого, закучаного бідаку“ Бульбу Максима, підбурює „маленького, обдертьєного дядька“ Микиту Вербу й вони, не зважаючи на погрози остовпілої куркульні, везуть назбиране до далекї станції для голодних дітей з Надволжя.

Є й инша молодь в оповіданнях Кундзіча: „куркулівська донька—красуня“ Настя, що „в хазяйчика якогось на городі калиною роздвіте“, куркуленко Романюк, „що чуб йому в очі, і шепелівські (Шепель—петлюрівський бандит на Поділлі) ночі знайомі“—ця молодь також захоплена боротьбою, втягнена в вир селянських заколотів, але вона обстоює неширокї ідеали, а „батьківські воли, корови, скирти“.

Не всі навіть з куркульської молодї можуть задовольнитися таким надто матеріалістичним програмом, на де-яких з них, чутливіших, також відбиваються впливи нового життя і ці подуви стикаються з консервативними звичками й переконаннями, призводять до драматичної колізії.

„Брат за завішеним вікном обріза чистить, а Настя до нього (Сашка)—до комсомольця“—молоде кохання на де-який час бере гору над егоїстичною куркулячою психологією; молодший же брат Настї і зовсім „вже в комсомольці записується, з Сашком здружився“, очевидно не приваблює і не задовольняє його більше сите, але беззмїствне життя сільського хазяйчика.

Вдале виявлення ідеологічної диференціяції заможної молодї надає психологічному дослідженню більшої різноманїтності й складності, усуває схематичне зпрощення вдач, переконує в реальності, й життьовій правдивості типів.

Настя не знайшла в собі сил в соціяльній борні стати на сторону революції, чисто особисте почуття до комсомольця Сашка було переможене співчуттям до батьків, що їх має „пограбувати“ навїсна голода й вона видала свого коханця на муки і смерть від руки брата—шепелівського бандита, а от „Лена—безпартійний елемент“, не зважаючи на своє „фабрикантське“ походження зуміла витравити в своїй психології риси минулого й рїшуче пристала до комсомольських лав.

Правда в цьому допомогло їй бїдування й злиденне життя під час революції, але не треба зменшувати й ідейного впливу пролетарської молодї; відіграли свою ролю й індивідуальні особливості Ленїної вдачі, бо зрештою не всі ж доньки колишніх фабрикантів стають комсомолками.

В простенькому оповіданні, з нескладним сюжетом автор зумів передати складне переплетення соціяльних впливів й індивідуальних психологічних прикмет, а це вже є значне художнє досягнення.

Як у горожанській війні, так і в практичному будівництві молодь у Кундзіча відіграє провідну ролю, але в останньому випадку їй доводиться рахуватися не лише з організованою силою ворожих верств, але й з консерватизмом своїх же батьків, що ще більше ускладняє і без того важку працю.

„Вся історія суспільства розвивається через трагедії між батьками й дітьми“, трохи сентенціозно з'ясовує автор другу основну тему своїх творів—боротьбу двох поколінь, знову ж таки ілюструючи її на художньому матеріалі.

Розходиться в думках зі своєю матір'ю—міщанкою Лена—„безпартійний елемент“; запеклу боротьбу за право не вірити в бога і побратися цивільним шлюбом провадять з батьками Гнат і Марійка („Червоною дорогою“).

Ця боротьба закінчилася нещасливо для молодих, бо релігійні батьки примусили дітей скоритися християнському звичаю, вінчатися в церкві й тим поставили їх поза комсомолом, але навіть у тих випадках, коли беруть гору діти, ця перемога коштує їм упертої праці й пропаганди, заки удасться переконати батьків погодитися з якоюсь новиною, наприклад заснувати колектив у глухому селі Вовчому („Село Вовче“—„Молодий Більшовик“ № 15—16 за 1926 р.). Революційна боротьба молоді провадиться не лише на селі, уривок „Сколопендра“ („Всесвіт“, № 20 за 1926 р.), розроблений між іншим у цікавому сюжетному плані і з кращою технікою фрази, переносить нас в стіни ВУЗ'а, де також пролетарське студентство нещадно ворогує з рештками буржуазного, викидає вчорашніх „льокаїв Миколи II“, які ще не покинули мрій за поворотом до минулого і з аристократичною погордою ставляться до „черні“, що вириває в них привілеї на науку.

* * *

Ол. Кундзіч однаково вміло зарисовує, як окремі типи, так і загальний колорит сільського життя, село в нього позбавлене екзотики, звірства й тваринної тупости, якої чимало в творах Косинки, немає й стилізації під „українську Мексику“ на зразок „Штаба смерті“ Шкурупія.

Звичайне немудре життя оформлює автор у простий, без авантюри й трюків, але реальний сюжет, але вміє цю простоту поєднати з своєрідною романтикою буднів і з художнім зображенням ідеологічної перемоги революційних елементів на селі, що дуже часто не вдається й досвідченому авторові.

Нерозвиненість і простота сюжету в де-яких оповіданнях остільки яскрава, що з початку читання вже можна уявити розвязку, проте оповідання все ж читаємо з інтересом завдяки гарній розробці окремих епізодів, яскравості деталей і загального колориту села.

Треба сказати, що описовий момент у Кундзіча уступає місце діялогу дієвих осіб, на фіксації промов і розмов автор помітно спеціалізується і має порядні досягнення, ризикує навіть обробляти такі невдачні моменти, як звичайну, здавалося б шабланову, балачку „дядьків“ за сільські справи, дебати на зборах тощо.

Проте таку „прозу життя“ подано в нього так, що за звичайними словами почуваються психологічні особливості того чи іншого типу, драматичне напруження суперечки, яскравість зворотів, оригінальна будова думки.

Як зразок динамічного діалогу можна подати уривок епізоду, що малює спробу захопленої червоноармійцями валки з „дерковним“ хлібом з метою послати його голодним на Поволжя.

„Тоді командир:

— Товариші! До підвод! Маршук, Панасів, Димчук... прив'язуй коні, бери... поганяй...

— Будьоновки збилися назад.

— Ех! Час і батіг у руки взяти! А ну, дядьку!

— Куди ти? Сплів ти його?

— Що він? Люди!

— Чесна громадо!

І загуло... І в мент один тремтячі злістю руки здіймають люшні... оскалюють... Груді злістю зпирає...

А в селі в цей час:

— Бам-бам... Ба-ам—бам... в два рази, на гвалт, грубо, з досадою, з тривогою...

І з села забрали, женуть... лавою по шляху розтягаються... охають вибухами обрізів...

Тоді куркуль Романюк чує ґрунт під ногами...

Тоді куркуль Романюк до всіх червоноармійців звертається:

Минайте, люди добрі, ви нас, а ми вас... Ідьте собі на здоров'я...

Що до характеристики окремих постатів, то вона, як правило, не-многословна, збудована за імпресіоністичним планом, але разом з тим кожний епітет малює якусь особливість персонажу, сума ж їх дає можливість емоціонально відчутти цілого типа зі всіма його прикметами.

„Клим Стовбур сидить на призьбі. Ще не старий, бритий, у вишитій сорочці й парусинових штанях, лапатий, він у сутінках дуже схожий на обрубаний верх берези. Росішками далеко протяг ноги, руки каракаті ліктями в коліна, як гіляки“.

Так само імпресіоністичними розкиданими рисками вміє автор живо й образно передати сільський пейзаж, навіяти певний настрій при його спогляданні:

„Вовче. Воно розкидалося на горбах по-над яром. Таке собі з піскуватими кремінчатими вуличками, поритими весняними водами. Церква блищить на горбі. Від церкви тягнеться садок, в саду вчитель із дочкою в голубій сукенці, книжку читають. Тарахкають вози. Край села капличка, а коло каплички через тин два сусіди матюкаються. Таке собі веселе село Вовче над яром“.

Звичайно в оповіданнях О. Кундзіча чимало й формальних хиб: загальний схематизм, примітивний іноді сюжет, не завше оброблена фраза—такі явища загалом характерні для творчості молодих письменників, проте всі ці трохи уривчаті діялоги, пейзажі, характеристики синтезуються в суцільну картину могутнього в своїй потенції революційного руху села, що, не зважаючи на гальмо консервативних пережитків, набирає все більшого розмаху й сили.

Село Кундзіча з натугою, з боротьбою стає на червону дорогу, але стає міцно, обома ногами, поволі, але певно, під проводом молоді крокує до соціалістичного майбутнього.

(З приводу появи на літературному горизонті)

В Києві заснувалася літорганізація
„Марс“—або Майстерня Революційного
Слова.

З газет.

Науково-популярна розвідка для широких мас Юрія Вухналя

Останніми часами у напрямі на Київ на літературному небі з'явилася нова літпланета „Марс“.

Її ледве-ледве помітно неозброєним оком—блимає вона невиразним не то рожевим, не то блакитним, не то жовтим світлом.

Перші повідомлення про появу цієї планети було вміщено в науковій Харківській газеті „Вечірнє Радіо“.

Про походження „Марсу“ серед наукових кол існує дві теорії.

Одні „астрономи“ доводять, що „Марс“ повстав з уламків від інших літпланет, що одірвалися під час шаленого руху й довго блукали в космічних просторах і врешті решт утворили нову літпланету, що підлягає загально-наркомосівській системі.

Друга теорія запевняє, що „Марс“ повстав з туманностей, що довго носилися в просторі, підлягали законові притягання то одній, то другій літ-планеті.

Поки що це питання залишається нерозв'язаним, хоч обидві теорії ґрунтуються на наукових підвалинах.

По своєму віддаленню „Марс“ стоїть близько від „Вапліте“ й далеко від „Плугу“ (Віддалення „Марсу“ від „Молодняка“—поки що не вираховано). Коли ж зробити гіпотетичне припущення про переліт з літ-планети „Плуг“ до „Марсу“ припускаючи навіть, що можна буде перебороти силу тяжіння „Плугу“—то все ж таки для цього потрібно багато років.

Такого припущення, звичайно, не можна робити по відношенню до „Вапліте“, бо ця літпланета знаходиться надзвичайно далеко від „Плугу“. Так, коли б хто й в інайшов апарата, на якому б можна було перелетіти це віддалення, то людина, вилетівши з „Плугу“ юнаком, до „Вапліте“ прибуде старим нездатним до літпраці дідусем.

А ще, як узяти до уваги теорію Ейнштейна (чоловік під час руху старіється), тоді напевне до „Вапліте“ людина прибуде трупом.

Тепер перейдемо до поверхні літпланети „Марс“, до славнозвісної лінії, що була помічена де-якими „астрономами“.

Навколо цього точаться палкі суперечки.

„Астрономи“, що спостережали „Марс“ у невеличкий з ультра-білим фільтром телескоп, зепевняють, що на „Марсі“ видно революційну лінію й що вона різко, викреслено й чітко проходить через увесь „Марс“, починаючи від одного полюсу—Косинки до другого—Качури (є такі полюси на „Марсі“).

На підставі цих даних „астрономи“ роблять висновки, що на „Марсі“ є такі ж живі істоти, як і на інших літпланетах.

Ці твердження дуже й дуже сумнівні. Бо розглядаючи поверхню „Марса“ в дужий телескоп, системи „Марксівська критика“, чітко викресленої революційної лінії не помітно—правда можна бачити лише темні безформні плями.

Температура на „Марсі“ середня. Трохи тепліша, ніж на „Валіпте“, холодніша ніж на „Молоднякові“ й „Плугові“.

Спостерегаючи „Марс“ в слабкий телескоп, атмосфера його здається червоноватого кольору, та це омана ока. Вчені доводять, що то відблиск від інших літ-планет, а насправді атмосфера на „Марсі“, вчені гадають, блакитна.

Також встановлено, що атмосфера на „Марсі“ важча, ніж на інших літ-планетах (звичайно не враховуючи сюди „Валіпте“, бо на цій планеті атмосфера задушлива й коли перенести туди звичайну людину з іншої літ-планети, то людина буде потроху хиріти, припиняється її літературний ріст і врешті решт така людина губить здатність писати ідеологічно витрамани твори, або й зовсім перестає писати й починає хворіти на манію переслідування графоманів).

Мається на „Марсі“ також і літрослинність—правда кольору її не встановлено, є припущення, що літрослинність на „Марсі“ кольором своїм нагадує рослинність сусідньої літпланети „Валіпте“.

На „Марсі“ також є й вода.

Ці дослідження надзвичайно важливі—щоб зробити висновки чи, є на „Марсі“ живі істоти.

Що-ж до можливості існування на „Марсі“ високорозвинених істот, то і в цім немає нічого неможливого.

Сподіваємось, що літ-планета колись повернеться до нас іншим боком і буде трохи ближче, тоді можна буде зробити більш виразніші й детальніші виміри й спостереження про сусідній „Марсовий“ світ.

Зараз-же літпланету „Марс“ можна спостережати лише з теригорії України. В Західній Європі цю планету можна буде бачити й спостерігати лише через 57,863,559 років. Рік, коли можна буде спостережати цю літ-планету в телескопи Америки, до цього часу ніким не враховано.

ДРУЖНІЙ ШАРЖ

ПЕТРО ГОЛОТА

Дні розлетілись віт-
рами,
Сонячний промінь по-
гас...
Не топчіть брудними
ногами
Душі найщирішого з
вас.
Може помру передчасно
Всіми забута тварь...
Друзі, скажіть нещас-
ному,
Де можна взяти гоно-
рар?

Л. П-кий

Хроніка

„Молодняк“

Харківська (центральна) група

В половині листопаду мин. року група видрукувала в центральної пресі („Комуніст“, „Комсом. України“) такого листа:

„Стан та шляхи розвитку пролетарської літератури на Україні, необхідність зміцнення її засад — ставлять перед групою літературного молодняка, що виходить з надрів робітничо-селянської молоді, певні завдання, а разом і певні організаційні висновки:

1. Всі нижчепідписані виходять зі складу членів спілки селянських письменників „Плуг“, його ЦК та Редколегії журналу „Плужанин“ (разом визнаючи необхідність існування організації селянських письменників за типом орг. „Плуг“).

2. Всі нижчепідписані утворюють основне ядро нової молодняцької літературної групи, що об'єднується навколо літературно-мистецького та громадсько-політичного журналу „Молодняк“ (орган ЦК ЛКСМУ).

Р. С. Лінію та основні моменти роботи група висвітлить у наступних статтях.

Ів. Момот, Ів. Ковтун, Олесь Донченко, Петро Голота, Волод. Кузміч, Пав. Усенко, Леонід Первомайський, Дм. Гордієнко, Олексій Кундзіч, Масенко Терень, Марко Кожушній.

Організаційні збори. 14 листопаду відбулися організаційні збори Харківської групи літературної молоді. Одноголосно визнали за потрібне утворити нову літературну організацію „Молодняк“. Для проведеної чергової роботи обрали бюро (на два місяці) в складі т.т. Дм. Гордієнка (голова), Ів. Момота та О. Кундзіча. Обраному бюро доручили розробити основні моменти декларації та статтів, які мають затвердити чергові загальні збори.

Намітили план роботи, до якого входить участь літературного молодняка в комсомольській пресі (виробничі наради), видання альманаху організації „Молодняк“, то-що.

Наприкінці заслухали листи т.т. з Києва (Ів. Шевченка, Б. Коваленка).

Радіовиступ молодняківців. В понеділок 8 листопаду відбувся перший радіо-виступ літературного молодняка. У виступі брали участь т.т. Момот (доповідь), Вухналь (гуморески), читали свої поезії Пав. Усенко, Олесь Донченко, Л. Первомайський.

Виступ у „сковородинців“. В суботу 27 листопаду відбувся літературний виступ групи „Молодняк“ на вечірці Харківського Педагогічного Технікуму ім. Сковороди.

Зачитали свої твори: Олесь Донченко, Ів. Ковтун, Л. Первомайський, Ів. Момот (доповідь). Авдиторія, що складалася переважно з студентської молоді, гаряче вітала „молодняківців“.

На чергових зборах Харківської групи письменників „Молодняк“ 28 листопаду в слухали доповідь заввідділом друку ЦК КП(б)У т. Хвилі — „Про політику партії в галузі художньої літератури“.

Літературна організація молоді в Києві

(Лист)

Проблема літературного виховання молодняка у Києві особливо ускладнилася після того, як старіші письменники припинили яку б то не було спільну студійну працю з молоддю й перейшли на індивідуальну виробничу, зрекшись «масовизму» на зразок прилюдних виступів, уступивши в цьому відношенні повну монополію лекторам з неокласичних і близьких до них „професорських“ кол, які хоч і заперечують літ-організації з громадськими функціями, вимагають, як Юр. Меженко на останньому літ. вечорі в УАН, просто товариського літературного оточення й обміну думок, проте самі таку масову пропаганду своїх мистецьких принципів перед інтелігентськими авдиторіями (місцком УАН, ВУЗи) досить жваво й систематично розгортають.

Найдовше опирався цій навалі організаційного ліквідаційства „Київ-Гарт“, який до літа 1926 року провадив систематичну роботу студійну й громадську (жива газета при ОПБ, виступи по клубах, літгуртки), але і в ньому виявилось дві „фракції“ — „справжніх“ і „не справжніх“ письменників, які провадили протягом останнього року уперту боротьбу організаційну й ідеологічну.

Ця боротьба прийшла до свого логічного кінця: „справжні“ вийшли з „Київ-Гарту“, частина з них (Фальківський, Брасюк) зріклася й самого імені „пролетарський письменник“, очевидно відчувуючи дисгармонію цієї назви з характером творчості й об'єдналася зі „справжнім“ уже не „комункультцем“, а просто „революційним“ письменником Ярошенком, утворивши поширену „Ланку“ під назвою „Марс“ (між іншим Київські „скептики“, що до подібних „реформ“ читають цю назву навпаки, з правого кінця).

„Несправжні“ письменники, що в „Гарті“, майже виключно молодь, в великій мірі комсомольського складу, вирішили взяти на себе ініціативу об'єднання розпорочених, що їх залишено „на призволяще“ початкуючих письменників для спільної виучки й організованої пропаганди пролетарської преси, зокрема журналу „Молодняк“.

Рахуючись з досвідом різних літературних організацій, Київська молодь вирішила усунути „передумови“ для ідеологічного переродження молодих письменників, а для того встановити постійний контакт з Київським окружкомом комсомолу, за його допомогою звязати комсомольців і позапартійних, що мають відповідне бажання, з пролетарським оточенням через громадську працю, періодичні виступи в демонстраційну роботу, виявлення нових початкуючих письменників з пролетаріату.

Так було утворено групу молодих письменників при Київському окружкомі АКСМУ.

Ця група приступила з кінця жовтня м. р. до праці, як виробничої, так і студійної.

Остання проводиться з таким розрахунком, щоб поруч з вивченням формальної техніки, підкреслювати й важливість ідеологічного моменту в мистецтві, досліджувати збочення й їх причини в окремих письменників спільно вишукувати методи художнього відображення пролетарської ідеології й цього сучасного побуту.

Розробляється також низка доповідів про українських і російських комсомольських письменників, оскільки група ставить своїм завданням розвиток комсомольської літератури, яка б відображала психіку й побут революційного молодняка, не зрікаючись звичайно, й розробки загальних тем.

Виробляються форми звязку з окремими комсомольськими письменниками, що перебувають на периферії і співробітничать в літсторінці газети „Молодий Більшовик“; таким товаришам група має давати поради що до удосконалення їх творчості.

Встановлюється тісний контакт з журналом „Молодняк“ та з Харківською групою комсомольських письменників.

Б. К-ко.

Кам'янець на Поділлі

Після спроб оновити роботу Кам'янецької філії „Плуга“, остання перестала існувати, хоч у Кам'янській не без „плужан“. Але з занепадом філії, не занепадала взагалі робота серед літературного молодняка. Вона лише набрала інших форм, переведена на інші, нові рейки.

Кам'янецький літературний молодняк—це переважно комсомольці. Своім завданням організація ставить втягнення в роботу й позапартійних початкуючих письменників.

Літературна сторінка в місцевій газеті, що має виходити регулярно, об'єднує навколо

себе літературні сили молоді Кам'яниччини. Найкращі твори надсилаються до центрального органу „Молодняк“.

Варто відзначити піднесений інтерес з боку ВУЗівської молоді до організації. До роботи закликали кращі ВУЗівські сили по викладанні літератури. Отже бік серйозного вчення літературного молодняка буде цілком забезпечено.

А. Ш-ко.

Молодняківці за роботою

Альманах „Молодняк“

Організація „Молодняк“ розпочала збирання художнього матеріалу для свого першого альманаху.

Вухналь Юрій—Видрукував низку фейлетонів в журналі „Молодий Більшовик“ та „Комсомолець України“. Здав збірку гуморесок до друку.

Гримайло Я.—Видрукував у літсторінці „Комсом. України“ низку віршів. Готує до друку поему „917—927“ рік.

Гордієнко Дм.—Друкує поезії в журналі „Червоний Шлях“, „Культ і Побут“. Видрукував низку фейлетонів у „Робітничій Газеті Пролетар“ (за псевдонімом).

Донченко Олександр—Закінчив баладу „Чернець і повія“ (друкується в „Черв. Шлях“). Готує до друку другу збірку поезій. Здав до Реперткому Наркомосу п'єсу на 10 епізодів „Христос на Поділлі“. Здав до Юнсектора Д. В. У. п'єсу „Комсомольська Глушина“.

Ковтун Іван—Закінчує писати повість „Путь-доріженька“. Написав дитяче оповідання. Працює над повістю з життя нового студентства „Юнь“.

Кожушний Марко. Працює над оповіданнями.

Кундзіч Олександр—Виготовує до друку прозовий твір „Елада“.

Працює над великим соціальним романом „Дніпрельстан“.

Момот Іван—Закінчив брошуру „Світлова Газета“, яку видає Юнсектор ДВУ. Працює над низкою статтів про літературний молодняк.

Первомайський Леонід—Видав збірку оповідань „Комса“; в журналі „Молодий Більшовик“ друкує оповідання „Верболіз“.

Працює над оповіданням—„Плями на сонці“.

Ювілей газети „Комсомолець України“

5-го грудня мин. р. відбулися урочисті збори юнкорів газ. „Комсомолець України“ (4 та 5 грудня) з низкою привітань партійних та комсомольських організацій, установ, преси і т. инш.

За рік газета побільшила тираж, значно вросла в низовий актив осередків заводів і сел, залучила велику кількість юнробкорів та юнселькорів.

Газету гаряче вітала літературна організація „Молодняк“ подавши до ювілейного числа таке:

„Організація письменників „Молодняк“ шле дружній привіт юнацькому ювілянту—„Комсомольцю України“. Ми, виховані ячейками заводів і сел, завжди йшли за гаслами, що горіли на прапорах комсомольської преси. У день річниці наше прозаїчне слово—побажання: стотисячним тиражем до молодняцьких джерел!

Дм. Гордієнко
Бюро „Молодняк“: О. Кундзіч
Ів. Момот

В свою чергу редакція нашого журналу надіслала ювілянту привітання:

Товаришу по зброї—наш щирий привіт!

Рік „Комсомольця України“—рік величезної праці в справі виховання мас робітничо-селянської молоді. Наша юнацька преса не лише розгортає потенційні сили майбутніх комунарів— вона разом і гартує їх ідеологічно, готує до класових перемог на всіх фронтах будови, науки, мистецтва. Отже, товаришу по зброї, наш щирий привіт.

Редакція журналу „Молодняк“.

На факультеті журналістики

(Комуністичний Ун-тет ім. Артема)

В кінці вересня розпочато навчання на факультеті журналістики.

„Зріст партійної преси, як з боку поширення сітки газет, збільшення тиражу, так і збільшення кількості робселькорів, вимагає виховання нових кадрів кваліфікованих редакційних робітників. З такою метою ЦК КП(б)У ухвалив організувати при Комуністичному Університеті ім. Артема факультет журналістики“ (З обіжника ЦК КП(б)У до Окрпаркомів).

Молоді сили нашої преси давно вже відчували потребу в теоретичній підготовці й тому відгукнулись на організацію факультету. Зараз на першій курсі факультету працює 29 чоловік. Майже всі вони мають практичний стаж в галузі преси: переважна більшість—робкори, селькори та військори. Є товариші, що працювали редакторами округових газет, та кілька робітників-практиків літературної праці.

Програмові заняття по загально-освітнім та політичним предметам провадяться разом з основним першим курсом університету, але вже з першого року навчання починається ухил до спеціалізації через вивчення додаткових спеціальних дисциплін, як, наприклад, широкого двохрічного курсу економічної географії

та теорії літературної праці з диференціацією на галузі—публіцистики, фейлетоністики і т. ин.

Весь повний трьохрічний курс факультету поки-що знаходиться в стадії розробки, але той темп, зміст, а треба ще додати й метода роботи, що провадяться вже зараз на факультеті—дають тверду надію на те, що поставлені перед факультетом завдання будуть досягнуті.

Котляр А.

Про зміну складу редакції „Червоний Шлях“

25-го серпня Політбюро ЦК КП(б)У винесло постанову про реорганізацію журналу „Червоний Шлях“. Цього вимагав той факт, що редакція „Червоного Шляху“ особливо за останній рік не мала певної твердої лінії в справі дальшого втягнення й відповідного виховання української інтелігенції в напрямі її дійсної радянської. Навпаки, позначався інший протилежний процес. Група українських літераторів типу „неокласиків“ за останні роки закріпила свої позиції в журналі. Ця група укр. суто-буржуазної інтелігенції провадила в журналі певну лінію—всупереч тому, що мав робити „Червоний Шлях“, як журнал, через який партія мала дальше підіймати нові верстви української інтелігенції—організовуючи її під прапором соціалістичного будівництва.

Ці хиби ЦК відзначив вищезгаданою постановою.

Зрозуміло, що за цей час з 25/VIII до 20/XI редакція журналу могла й мала можливість виправити зазначені помилки. Проте, фактичні редактори „Червоного Шляху“ т.т. Хвильовий та Яловий не тільки не виправили своїх помилок, вони сприяли, як члени „Валліте“, випускові „першого зошиту“ „Валліте“,—де було проведено лінію, протилежну прийнятим постановам пленуму ЦК КП(б)У в справі українізації.

Отже, ЦК 20 листопаду, розглядаючи знову справу про „Червоний Шлях“ констатував, що редакція „Червоний Шлях“ допущені політичні помилки досі не виправила.

Так само редакція „Червоний Шлях“ протягом кількох місяців, після постанови червеневого пленуму ЦК КП(б)У про шлях розвитку української культури, ще до цього часу не заявила про свою згоду з лінією партії в цьому питанні й не вжила відповідних заходів для пропаганди цієї партійної постанови на сторінках журналу.

В той же час фактичні редактори журналу „Червоний Шлях“ т.т. Хвильовий М. і Яловий М., як спіробітники „Валліте“ несуть цю політичну відповідальність за „перший зошит“ „Валліте“, з яким вони виступали проти партійної резолюції в справі, так званої, літературної дискусії.

Ці ж т.т. фактичні редактори журналу „Червоний Шлях“, ніде, крім на сторінках „Червоного Шляху“, не відмовилися від

засуджених партією політичних позицій „першого зошиту“ „Вапліте“. Навпаки, після постанови Політбюро ЦК про „Червоний Шлях“—подали заяву про вихід із редакції цього журналу. Цим вони не згодилися з оцінкою ЦК їхньої політичної помилки.

Через це Політбюро ЦК КП(б)У звільнило редакторів журналу „Червоний Шлях“ т. т. Ялового і Хвильового від роботи в журналі. Для проведення в життя постанови ЦК в справі журналу „Червоний Шлях“, ПБ ухвалило: Посилити редакцію журналу введенням до складу її т. т. Затонського, Хвилі, Юринця, Коряка, Куліша.

Відповідальним редактором журналу затверджено т. Затонського В. П.

О.—„Комуніст“ № 271(2055).

Заява групи комуністів—членів „Вапліте“

Група письменників—комуністів членів ВАПЛІТЕ (керівники й основоположники організації) 4/ХІІ м. р. в газеті „Комуніст“ опублікували заяву про визнання своїх помилок. „В зв'язку з літературною дискусією виявилися певні наші ухили від партійної лінії у ґрунтовних політичних питаннях, ухили, що були широко використані ворожими пролетарській революції елементами“,—починається заява. „Утворилось таке становище, що український шовінізм став визнавати нас за своїх однодумців, зачисляючи нас до великого націоналістичного фронту проти партії“. Далі в заяві говориться, що гасло орієнтації на „психологічну“ Європу враз зі змаганням розриву з російською культурою було безперечно збоченням із класової пролетарської лінії. „Ми визнаємо, — говорить в заяві, — що теорія боротьби двох культур в інтерпретації т. Хвильового відповідає економіці капіталістичного розвитку і що цілком неможливо застосувати її в будівництві нової української радянської культури на базі радянської економіки й диктатури пролетаріату“.

Ця група цілком приєднується до постанов пленуму ЦК КП(б)У разом поділяючи й думку в справі літературних груп типу „неокласиків“,—„що вони ведуть роботу розраховану на задоволення потреб зростаючої української буржуазії“, тому „тов. Хвильовий висунув помилоку формулу використання цих груп „психологічно“. Так само визнано за помилку „апологію“ неокласиків у першому зошиті „ВАПЛІТЕ“. Заяву підписали письменники Ол. Досвітній, М. Хвильовий та М. Яловий.

Видавнична хроніка

Юнсектор ДВУ. Літорганізації.

Юнсектор Д. В. У.

За видавничим планом Юнсектора на 1926/27 р. намічено до видання понад 90 назв, що займають біля 320 аркушів.

Протягом року мають вийти:

1. Серія „З історії боротьби працюючих“. — Галкін — „По царевих в'язницях“ (спомини), Вороніцин—Шлісельбурзька кріпость і каторга“; Ножницький „Участь молоді в соціалістичному будівництві“ та інші.

2. Серія „Українознавство та історія партії“. До видання намічено біля восьми назв, куди ввійдуть: Коряк—„Українське письменство“, „Історія робітничого руху на Україні“; „Історія КП(б)У“.

3. Серія „Історія юнацького руху“. Вийдуть: Білокриницький „З історії ЛКСМУ“ (другим виданням); Лясоцький—„Комсомол Польщі в боротьбі“; Молотов—„Стара гвардія про молодь“ (в перекладі на укрмову), збірка „ІV З'їзд ЛКСМУ“ та інші.

4. З художньої літератури мають бути видані: оповідання Хвильового, Арк. Любченка, Ол. Громова, Ол. Кундзіча, В. Кузьмича, Л. Первомайсько, п'єсу „Комсомольська глушина“—Ол. Донченка, „Юнацькі фейлетони“—Остапа Вишні, Вас. Усенка.

5. З юнробселькорівського руху, до видання намічено „Юнробселькори (методика) та „Світлова газета“ Момота Ів.

Загальний тираж за планом, має сягати до 400.000 примірників.

Книги, що незабаром виходять з друку: „Хрестоматія з юнацького руху“ уложили С. Білокриницький та П. Усенко. „В тумані минулого“—Бабенка, велика повість зі скитського життя, та інші.

„Вапліте“ на недалеке майбутнє поставило собі такі завдання: 1) В кінці грудня видати перший номер журналу „Вапліте“, що матиме такі розділи: красне письменство, критика, бібліографія, публіцистика, хроніка мистецтва та літератури й інші. Журнал за 1927 р. виходитиме регулярно що два місяці, розміром на дев'ять аркушів.

2) Видати альманах „Вапліте“ ч. 2. Угду на видання складають з видавництва „Пролетар“.

3) Виготовити до видання окремими книжками:

Сенченко І. Оповідання на 5 аркушів, та повість на 3 1/2 аркушів,

Тичина, П.—переклади з вірменської та з єврейської мов (дві книжки); Дніпровський І—роман на 12 аркушів; Досвітній О. Книгу повістей, на 15 арк. та роман на 12 арк; Слісаренко О. Повість „Бунт“ на 6 арк. та роман на 12 аркушів; Панч П. Дві книги оповідань, на 15 арк.; Лейтес—„Проблеми сучасного роману 6 арк.

„Плуг“. З січня місяця „Плуг“ реформує свій журнал „Плужанин“ на літературно-критичний двоштижневик, що буде виходити книжками в 2-3 аркуші та міститиме низку нових розділів. Журнал виходитиме за редакцією в попередньому складі: Биковця М., Загула Д., Кириленка Ів., Лебеда М., Панова Ан., Пилипенка С. (Крім Ів. Момота, що вийшов зі складу редакції).

До співробітництва запрошено й позапіджанські науково-критичні сили. Крім цього виготовлено до друку альманах ч. 3.

На перше січня скликається пленум ЦК „Плуга“ для затвердження плану роботи на зиму, обмірковування справ п'ятирічного ювілею „Плуга“, установлення взаємин та відношення до інших літературних організацій („Валпате“, „Молодняк“ то що) та інші порочні питання.

„Плуг“ гадає взяти найближчу участь в освітній роботі Будинку Преси ім. Блакитного, а саме, перенести туди свої студійні заняття та відновити прилюдні літ-вечірки.

Видавництво „Плужанин“ видає книжки: Биковець—„За дитячу книжку й кінофільм“; Остап Вишня—„Вишневі усмішки кооперативні“ (28 гуморесок з портретом і факсиміле автора); Остап Вишня—„Українізуємось“ 8 гуморесок з портретом і факсиміле автора; Антоша Ко—„Лопанські раки“ 5 гуморесок з малюнками; А. Первомайський-оповідання „Комса“.

Також здано до друку поезії: Ант. Шмигельського та Ант. Дикого—„Огонь цвіте“.

Готуються до друку книжки—поезії А. Панова та Г. Плискунівського.

Також продовжується далі серія «Весела книжка». Першими підуть до друку гуморески Ю. Гедзя, Нечая, Вухналя (чл. „Молодняка“) та инш.

Серед білоруського літературного молодняка¹⁾

Письменник М. Зарецьки після написання своєї першої повісті „Голи Зьвер“ працює над романом, який незабаром буде друкуватися уривками в часописі „Маладняк“.

А. Дудар написав останнього часу нову поему „Паланянка“. У виданні ЦБ „Маладняка“ вийшов із друку його збірник лірики „І залаціццей і сталівей“.

А. Якімович виготовував до друку нову збірку віршів, написаних за 1926 рік. Він же виготовував до друку повість для дітей. Сатирик Крапива здав до друку збірку байок.

А. Бабарека (молодий критик) виготовував до друку свої критичні праці, де він розглядає теперішній стан білоруської літератури.

Ул. Дубовка виготовував збірник віршів „Наля“.

К. Чорни написав за останній час дві повісті—„Земля“ й „Вясна“ та драму „Вулца“. Твори будуть незабаром видані Д. В. Білорусі.

Я. Пушча написав нову збірку поезій.

П. Трус здав до друку збірник поем та поезій—„Ветры буйныя“.

¹⁾ В хроніці не відзначено, які саме письменники належать до організації „Узвышша“, а які до „Маладняка“.

Видавництво ЦБ „Маладняка“ видало збірку оповідань Джека Лондона „Незвичайні адрывок“ в перекладі маладняківця Мардзевілки.

Здано до друку „Магіла Лева“—поема-легенда Я. Купали та „Ленін“—поема М. Чарота (видає ЦБ „Маладняка“).

28-го листопада відбувся трьохрічний ювілей організації „Маладняк“. Округові філії друкують спеціальні присвячені ювілею числа своїх часописів та альманахів.

Пленум ВАПП-у

На черговому пленумі було заслухано доповідь т. Зоніна про перегляд резолюції 1-ої конференції ВАПП по доповіді т. Вардіна.

Основні моменти доповіді були такі: В своєму розвитку напостівство має дві стадії. В першій, завдяки дискусії з Троцьким та Воронським, а також у наслідок домішки пролеткультівсько-богданівських елементів, було зроблено низку помилок і перегибів. Друга йде під знаком постанов ВАПП про політику партії в галузі художньої літератури.

Резолюція на доповідь тов. Вардіна, що її прийняла всесоюзна конференція пролетарських письменників, стає за найкращий вираз першого періоду. Завдання ВАПП-у в сучасному—виправити помилки, що їх допустили раніш і визначити дальші шляхи його розвитку, керуючись набутим досвідом.

В новій платформі ВАПП-у на перше місце повинні стати вказівки партії про те, що керівництво боротьбою на ідеологічному фронті цілковито належить робітничій класі, а ВАПП мусить бути насамперед організацією творчою. Щоби запровадити в життя пакт з резолюції про обережне й тактичне відношення до попутників потрібно як найскоріше, утворити федерацію радянських письменників, літфонд і т. п. По змозі більше віддати уваги національній літературі та справі організації пролетарських письменників національних республік беручи на увагу всі особливості їхнього розвитку. Ліквідаторству, в усіх його проявах, об'явити рішучу й жорстоку боротьбу. Гегемонію завойовувати вченням та творчістю.

Ці відзначені в доповіді моменти примусили пленум поставити питання про негайну потребу переробити ідеологічну платформу ВАПП-у поклавши в основу резолюцію ЦК партії.

Резолюцію, що її прийняв пленум мусить затвердити черговий всесоюзний з'їзд пролетарських письменників, який за постановою пленуму буде скликано не пізніше осені 1927 року.

До нового бюро правління ВАПП-у увійшли: Л. Авербах, Б. Горбатов, Ф. Гладков, В. Ермілов, А. Жаров, А. Зонін, В. Кіршон, Ю. Лібедінський, М. Лузгін, І. Полосіхін, В. Панський, Ф. Раскольников, А. Серафимович, Сурков та А. Фаддеев.

Біографія

Л. ПЕРВОМАЙСЬКИЙ. „Комса“
(Оповідання) Вид. „Плужанин“, 1926 р. Стр.
32. Ціна 20 коп.

В першій окремій збірці тов. Л. Первомайського двоє оповідань. „Комса“ по своєму сюжету й темі найбільш свіже й питання зачіпає болюче в житті нашого комсомолу.

Це трагедія багатьох, як і Гриші (!), що з „16 років пішов у комсомол. Банди, продрозкладка, фронти—проморгав кваліфікацію, на громадську роботу не пішов, так і зостався безробітним“.

В наслідок настрої, зневіря в перемогу, в свою силу й відрив від комсомольського осередку.

Читаючи газету Гриша раптом задумує: „пошлю листа до Комінтерну, хай направлять мене до Китаю буржуазів поколошматить“. Але його сестра Ніна (тепла, товариська й щира) несподівано схоплює Гришиного листа й в осередку радиться з секретарем, як бути надалі з таким становищем свого брата комсомольця.

Вирішують притягти Гришу до активної роботи осередку. На чергових зборах обирають його до бюро і в Гриші знову бадьорий настрій, величезне бажання повернути себе до рідного виховачого колективу. На цьому власне й кінцівка оповідання.

Цей шматок з побуту й життя комсомольців показаний на містечковому провінційному тлі. Дієві особи—молодь, що працює на фабриці, в радянських установах.

Вражінь чимало. Люблять згадувати мигує й ділитись думками про кіно-фільми.

Тому й окремі місця діалогу схоплені вдало, характерно.

— „Ти думаєш ноги—проста річ. А візьми у Нінки з п'ятого осередку—великі, криві й приють... Черевичок,—твій ніс не ввійде і фельдінперсові панчохи Ти думаєш, що таке нога? Нога нозі ріжниця... да. А то ще...“

Шкодить авторові оте наслідування модним уривчастим реченням. В двоє, чи троє окремих слів автор намагається дати цілу картину, але це так грубо й невдало виходить, що ніякого увлєння в читача не залишає. Діалог обурення Гриші на своє матеріальне становище автор наприклад чомусь під кінець так передає:

„Розперезався. Запузирив. Поніс. На братву здорово впливає“. А от портрет сестри Нінки:

«Сестра Нюрка. Сімнадцятий пішов. На тютюновій—бронь.

Вогонь. Сміх. Блиск.

Це плакат—не більше. Так малювати портрет героя—значить не спостережувати його ніколи в дійсності.

Трохи надумана зав'язка з листом до Комінтерну. Факти такі можуть бути, але ж Гриша старий комсомолец, читає регулярно „Комсомольську Правду“ козирає в розмовах низкою чужоземних слів, живе в місті. Так що в читача мимоволі виникає недовіря до можливого факту з героєм.

Тема другого оповідання—громадська робота комсомолу. „За політику партії“—так його назвав автор.

Осередок береться підтримати свою кооперацію й внести до неї членські паї цілим колективом. Але де взяти коштів? Вирішують умовитись з ЗавРайЗу взяти собі обов'язок „вичистити Комісарівський лісок“ замість того, щоб його куркулі підчищали.

Але знову трагедія. Сухим дубом випадково прибито кращого громадського робітника комсомольця—Сеньку Маринованого. Звичайно умірає, хоронять „по червоному“.

Записали й поставили стовпець з дощечкою, а на ній напис:

„Сеня Маринований,
комсомолец
Ленінського призову“

Розійшлися з прапорами тихо“.
Кінцівка трохи гумористична:

„По пів-години прийшов Федька сів на могилі, витяг з кишені хемічний оливець, поплював на дощечку й дописав:

„Погиб за політику партії“.

Це оповідання значно виправдало-б себе за перше, коли б автор уважно поставився до мовної термінології своїх героїв і взагалі до всього словника.

Окремі місця змалювано вдало й щиро. Але вражіння таке, що вся подія проходить не в сільському оточенні, а серед мійських босяків („шпани“). Комсомольці, ЗавРайЗу чомусь повсякчасно пересипають свою розмову таким ось жаргоном:

„Не бери на понт“, „шпана мелкозерністая“, „взяв на пушку“, „дугундер“, „гекака“, „братішка“, „пацанами“, „шмаровози“, „кічі й нікоторих“, „зануди“ і т. ин.

Ось одні останні неприпустимих огривів побажаємо як найкоріше позбутись авторові. Наше завдання виховувати молодь, поширювати серед неї культурне слово, його природно красу, а не випадковий намул хуліганської говірки.

Ів. Момот.

ОЛ. ГРОМІВ. „Шибеники“ ДВУ
1926 р. стр. 56. Ц. 30 коп.

Молодий письменник випустив свою третю книжку оповідань. Відповідальна справа давати суспільству третю книжку.

Першим іде оповідання „Шибеники“. Їх троє—Антоша, Панько, Митька“... „Іх усі знають“, ось прийдіть до кого хочте серед ночі й поспитайте: скажіть тьотю, чи дядю, ви не знаєте Антошки, Панька й Митька?— А-а-а... скаже зпросоння дядько, чи тітка Це-ж“! і т. д. Треба ж уміти вживати народню фразеологію! Треба—ж уміти вжити такий зворот, як „вночі запитайте“—і з простого згущення барв, з ригоричного засобу не робити побутової картинки. Виходить нісенітниця. Коли читаєш, як дядько відповість „з просоння“, то уявляєш, як він підводиться здивовано на лікті, сухо, коротко питає,—хто такий? і в відповідь на запитання про хлопчаків вилається, пошле під чотири вітри і знову ляже спати.

Ог що виходить, коли з красивих народніх метафор робити побутові картинки, коли риторичні моменти вводити в буквальне розуміння.

В такому ж сенсі подається й інформація, що дітей, які почали битися на городі „ледве водою розлили“.

Це дуже показові дрібниці й їх у творі дуже багато. Тому оповідання виходить нехудожнім, претензійним.

Пагано вражає й отаке: „Що—дня почувте на вулиці: „Чи чули ви, Ганно, сьогодні в Заливадного мало пожежі не сталося. Закурили наші шибеники, а губку—в солому ткнули“... Це характерний збиток? Це збиток середнього гатунку? Це що-дня! Та це махновці, а не збитошники—діти. Ні, читач не вірить. Бо читачеві, що розуміє таких дітей, про яких пише Громів і яких не розуміє Громів, ясно, що діти ростуть, сприймають життя, намагаються виявити свою ініціативу, протестують проти рямців збитого пастушка й роблять збитки з цікавості, з психологічної потенції. (Так часто в умовах „сільського ідіотизму“ дебютують сильні характери). Але палити клуні свідомо й нарочито? Вибачте, але це не збиток. Такого діти не роблять, коли вони не хворі, не ідіоти.

Таке нерозуміння своїх героїв проглядає через усю книжку. Зпочатку шибеники—це „свята трійця“, це щось одно, а далі виявляється, що Антошку б'ють скрізь і залякують. Виходить, Антошка зовсім протилежний, якраз отой забитий пастушок, як же він вплутався в цю кумпанію?— Це не ясно.

Немає в автора цільної уяви своїх характерів, ситуації соціальних настроїв не бачить і не вмів автор показати їх, всі поголовно агітують за піонерів... На що це? Кому потрібна ця гола агітація? Ріжуть вуха водевільні шаржування (спенка з м'ячем, хлопчик пристосовується перевернути разом і каламар, і фарби).

В діялогові Громова не почуваться життя, немає художньої правди. Митька кличе хлопців:—Та йдіть сюди, кажу вам.. І хлопці відповідають.—Ну йдемо! Не казати вже, що психологічно це не вірно, просто не ясно, наче два хлопці це одно—ну, йдемо! Хто це скавав? Ясно, що це сказав автор. Так всі діалоги—не за життям, а за тенденцією автора. Не художньо це.

Автор дає пейзаж „Здалеку чути було піонерську пісню, таку голосну й красиву

Гей на села всі рушаймо!
Гей на села всі рушаймо!

розлягається берегами, лукама пісня, стелється шовковою зелениною степу і обізвався луною в далекому лісі стихає“.

Це не велика біда, що не додержано елементарного правила літвортчості—погоджування дії в часі—хоч це часто зустрічаємо в Громова; „пісню було чути“ і „пісня стелється“. Це врешті не біда. Головне, що фрази Громова—літературницькі фрази. Розглядається, стелється над шовковою зелениною степу і уявить собі, як це пісня „обзивається луною в далекому лісі“, перед лісом степ. Ліс очевидно на обрії й ніхта теві луни не чує. Треба пам'ятати, що читач іде за психологією героїв—не художньо раптом взяти і перекинути його в далекий ліс. А такий вчинок свідчить, що автор не відчуває дії, як чогось закінченого, цілого в часі, в місці, в ситуації.

А ось другий опис. „Над ними тихо шумить стара груша, шелестить, шепоче листям, розказуючи далеким біленьким хмаркам про те“.

Як же це в погідний час шумить груша і, як це „далекі біленькі хмарки“ пристосовуються до тихенького інтер'ю з грушею. Оце і вся пейзажна художність в оповіданні.

Все оповідання казенне й закінчується словами. „Ура-а-а. Ура-а-а“... Додамо: „Хай живе халтура!“

Друге оповідання „Як Ленін“. Це вже зразок безпорадності. Про нього коротко. Село Забуте. В хаті читальні „над столом схилені голови їдять очима зачитані газетні аркуші“. Це так показано хату—читальню. Тепер—комсомольські збори, тип комсомольця, Ленін. „Кіндрат, секретар комсомолу читає маленьку книжечку... Ну догадуйтеся, яка книжечка повинна бути в руках Кіндрата? Та, ясно ж, що „Промова В. І. Леніна на III-ім з'їзді комсомолу“. „Всі—(звичайно О. Л.)—уважно слухають, а Ленін дивиться зі стіни як і належить, „дивиться примруживши око“. А ось портрет центральної фігури—Вані: йому 13 літ, а на лобіку вже зморшки“. Батько його, звичайно, був у червоній армії, Ваню бандити полюсували нагаями й у Вані на лобіку „хтось провів глибокі борозни. І через все оповідання оці борозни. Не оповідання, а рілля одна. На Ваніному лобіку глибокі борозни—думає“, „знову карбують думки Ваніне чоло“, через кілька рядків: „Панас Хведорович милувався зі зморшок на Ваніному лобіку“...

„І от Ваня організовує загін Ю. П. і в Вані на лобку лягла нова свіжа, глибока за попередні, борозна“. Що це таке? Що за інертність думки? Героя немає — є одні зморшки, борозни. Які це такі глибокі борозни в дитині?

О. Ладен.

АЛЕСЬ ЯКИМОВИЧ—„Гул бубна“, Державне Видавництво Білорусі, Менск 1926, стр. 63. Ц. 12 коп.

Збірка містить п'ятеро маленьких оповідань для дітей.

Починається книжечка короткою передмовою М. Зіміна та М. Лабадаєва. В ній іде мова про утворення дитячої літератури білоруською мовою. Що, мовляв,—„наші сусіди, як от Росія та Україна вже дещо зробили у справі творення піонерської літератури“. І збірничок оповідань маладняківця А. Якімовіча є перша ластівка піонерської літератури на Білорусі.

Першим іде „Гул бубна“. Це власне не оповідання, а малюнок. І персонажі його не діти, а як раз представники покоління, що одживає. Два діди розмовляють біля „бубна“ онукового. З їхньої розмови видно, що вони не з тих, які з жахом дивляться на паростки нового, що проростає в побут, у життя. На своїх онуків-піонерів ці діди дивляться без остраху і навіть з надією.

Далі вже автор розгортає перед читачем окремі сторінки з життя тих, про кого розмовляли й кого вітали діди. Це ті, що йдуть під „Гул бубна“... „Шефи“—друге оповіданнячко. Хлопці ведуть коні „на-ніч“. У нас на поле, а там до лісу. На ранок десь зникає одна коняка; хлопці налякалися, кинулися шукати. Відшукали. Та й на табор піонерський у лісі натрапили. Це йде шефський загін до своїх підшефників—піонерів, як раз до їхнього села.

Чимось теплим і ширим віє од вечора, коли хлопці верніть ідуть на-ніч; розмова їхня справжня, людська, молода.

„Максімка бяспритугльн“—трохи графуретно й схематично.. Батько й мати Максімки померли, господар будинку, де вони жили проганяє хлопця на вулицю; той, завжди напівголодний, бігає продає іриски. А потім його зустрічає піонер і забирає до піонерзагону.

Герой четвертого оповіданнячка—Юрка плакатний. Він у чотирнадцять років так легко бореться з поляками, так часто вилазить сухим із сили силенної небезпек (та ще й повчає дорослих партизанів, що робити в боротьбі), що аж жаль повстає, що не всі діти воювали в часи горожанської війни.

Останнє оповіданнячко—казка „Ля камінку“ зворушує. Мати вміє розповідати своїм дітям про смерть революціонера-батька сердечно, тепло.

А в кінці оповідання—знову неприємно, що: „грудзі ад уздыхау у дзяцей узнімаліся

высока. На сэрцы кіпела варам, а праз гэты вар выплывалі бурбалкамі словы:—Мы дакончым справу бацькі“.

Вражіння од книжечки залишається приємне. Одійти б лише авторові цілком од шаблону та плакату і діти б сказали ці самі слова просто й широко. І вони були б звичайні, хороші, як і в житті, діти.

Г. Масенко.

Ан. ЛЕБІДЬ, М. РИЛЬСЬКИЙ
„За 25 літ літературна хрестоматія“, Видавництво „Час“ 1926 р., Стор. 442.
Ціна 2 карб. 80 коп

Справа пропаганди досягнень новітньої літератури набирає особливої актуальності в зв'язку з поширенням масової культ-освітньої й українізаторської праці.

Для виконання такої цінної праці, зрозуміло, потрібний витриманий марксівський світогляд, а не вузько сектантський, тенденційно-формалістичний критерій оцінки, який надто вже виразно випірає з хрестоматії Лебідя-Рильського.

З першого погляду упорядчики дотримуються об'єктивного методу обчислення суми формальних прийомів, розглядаючи „справжнього“ письменника, як машинку для фіксування „загально-людської“ для всіх обов'язкової краси, коли ж ближче дійти до критичних характеристик і метоти підбору ілюстративного матеріалу, то за зверхньої аполітичності яскраво виступить реакційна обмежена ідеологія міщанина сучасності, а за „об'єктивною оцінкою“ свідоме паплюження революційної літератури й піднесення консервативної з захованою, або й одверто-ворожою ідеологічною установкою.

Такого специфічного „неокласичного“ підходу до нової літератури твердо дотримано протягом всієї хрестоматії, починаючи з освітлення постатів старіших письменників ХХ ст. Коцюбинського, Лесі Українки, Кобилянської. Почитайте характеристику творчості М. Коцюбинського, (за біографічні відомості ми не говоримо: надто вони безбарвні, складаються з шаблонного перерахування окремих фактів без зазначення можливого впливу оточення поета на його творчість).

В цій критичній передмові докладно розповідається за імпресіоналістичну маніру автора, подаються глибокодумні домисли, що до впливів Зола, Стринберга і т. ин., і т. ин. і хоч би слово було сказано за впливи революції, що позначилися, ну хоча б на такій „дрібниці“, як перехід від „акварельного“ імпресіонізму типу „На камені“, „Цвіт яблуні“, до широким, напружено-емоціональних картин селянських розрухів в повісті „Fata Morgana“, за яку жодним словом не обмовилися упорядчики.

Зробивши на власний кшальт з видатного соціального письменника безбарвного обмеженого естетя, вони скріпили свої „наукові“ твердження відповідним добром зраз-

кового матеріалу, подавши 3 естетичних нариси і між ними маленький непомітний образок „Він іде“. В іншому дусі, але також тенденційно „стилізовано“, творчість О. Кобилянської за допомогою маленької „підтасовочки“, змішаної в цілях „соціальної реабілітації“ авторки самого пізнього й досить незначного що до кількості творів після-військового періоду з попереднім, цілком відмінним, „ніцшеанським“, анти-соціальним, до якого належить майже весь її доробок.

Завдяки такій, м'яко висловлюючись, „дипломатії“ упорядчиків і було доведено що О. Кобилянська, також і Ніцше „в значній мірі“, відбивали не „аристократичний індивідуалізм“, а лише „пристрастне шукання шляхів до випростання понівеченої міщанством душі людської, а тому, мовляв, і прийшла письменниця „до зворушливих описів страждань і мук людських в новелах на теми війни“, до „глибокої гуманости“ (перейнятої, до речі, не соціальним протестом, а типовим буржуазно-пацифічним співчуттям до „бідних солдатиків“—Б. К.)

На наказ поправности цієї „іконописної“ характеристики подано думку Б. Якубського за останні новели Кобилянської, але чомусь упорядчики уперто замовчали досить чітку і недвозначну аналізу першого періоду творчости Кобилянської, в якій Б. Якубський відзначив індивідуальну обмеженість, вузький егоїзм, відсутність всякої соціальної симпатії в голосному протесті.

Цю аналізу упорядчики не згадали, бо інакше довелось би визнати те коріння поривів „високої душі“ захованої по суті в тій же міщанській ідеології самозакоханої містечкової „надлюдни“, філістера, який за декламацією про „святую красу“, криє звичайнісіньке бажання досягти матеріальних вигід дрібного польського панка, поведнати „аристократизм“ душі з буржуазним комфортом за останнім словом провінційальної моди.

Для повноти характеристики ідеологічної цінности коментаторів упорядчиків можна хіба додати ще зразок освітлення політичних моментів в біографіях письменників.

Масовому читачеві хрестоматії, а на такого її розраховано, подаються наприклад, такі „відомості“ за Винниченка: „Після революції повернувся до Києва і брав жваву участь у всіх політичних подіях революційних часів, кілька разів стоячи на чолі українського уряду. З запровадженням на Україні радянського ладу. Винниченко опинився на еміграції і т. д. (підкреслення мое Б. К.) Можна подумати, що для упорядчиків радянський устрій не український, а двозначне замовчання контр-революційної ролі Винниченка в „подіях революційних часів“ навряд чи дасть задовольняючу політичну характеристику цієї постаті, так само, як і скромний епітет „український“ в трактовці петлюрівських урядових комбінацій.

Але годі з дореволюційною літературою, перейдемо до портретів після революційних

поетів і письменників. Що до старіших з них, то уважний довірливий читач, ознайомившись з „теоретичним матеріалом“ широкеро переконається, що власно найдосконалішими викінченими, „справжніми“ поетами є так звані „неокласики“ Зеров, Филипович, ну і Рильський мало, правда, похвалений, проте репрезентований надто імпазантною кількістю творів.

Солоденькі „учтиві“ біографії цих „метрів“ слова рясніють чемними определениями на зразок „ясна, дзвінка закінченість сонета“, непрестанна робота коло шліфування нашого „степового запахушого, але не обробленого слова“. „радісне бадьоре сприймання світу“ (це все про М. Зерова)—як бачите ціла наука витончених „компліментів“, в яких ліричної емоції більше, ніж у творах самих поетів.

З біографії П. Филиповича докладно можна довідатися з яких років і в яких російських та українських журналах містив поет свої твори (між іншими до списку російських видань треба, здається, додати „Пробуждение“—був колись такий спеціальний журнал для гімназисток і „старих дев“).

Поруч з цією групою якість бліднуть інші дореволюційні поети, особливо низка колишніх символістів, що з молодю „подавали великі надії“, але не втрималися на висотах „чистого мистецтва“ знизалися під тиском життя до революційного реалізму і з того часу втратили художні досягнення, перестали подобатися Ан. Лебідю та М. Рильському.

До складу цих засуджених на забуття з боку „вдячних нащадків“ входять Я. Савченко що, мовляв, почав давати „теоретичні міркування, а не ліричне виявлення“, В. Ярошенко, що „принаймні“ цікаві „символістичні писання“ мав, а зараз з „досягнень“ перейшов на проблематичні „можливості“, М. Терещенко, якого згубило „захоплення громадськими темами“, звело до „літературних примітивів“. Але особливо ненавистю користується Вал. Полідух, не так за свої твори, як за „літературний авангард“ в якому він „паплюжить усіх, хто не визнає його за генія“.

Що до групи піонерів жовтневої літератури й старіших пролетарських письменників Г. Михайличенка, В. Чумака, В. Елана, то вони власно допущені в хрестоматію для повноти картини, більше з пристойности, щоб віддати данину смакам часу.

З уїдливою прихованою іронією підкреслено, що це власне не так поети, як революційні діячі, а тому передмовою до творів Чумака „набрано петитом“, за Михайличенка ж так і говориться, що йому „борьба мешала быть поэтом“.

За справжніх „ортодоксальних“ революційних поетів визнані лише В. Сосюра та М. Хвильовий, останній навіть з титулом „революціонера з голови до п'ят“ превозноситься в патетичних тирадах: „Але „романтика“ (чому в лапках—Б. К.) Хвильового має надійний ґрунт наукового марксовського сві-